

**Den Sociala Identitetens Inverkan På Subjektiva
Bedömningar Av Att Dela Värderingar Med "Andra";**

- **En psykologisk analys av motstridiga uppgifter i
Integrationsbarometern 2004**

Martin Geisler, Lunds Universitet

PSY-161 HT-2005

Handledare: Jean-Christophe Rohner

Abstract

This study examined some contradictory results in a report from the Swedish board of Integration. The contradiction was concerning the Swedish populations dismissive judgments of experience a shared ground of values between the Swedish society and those which are generally held within Islam. These dismissive judgments were given at the same time as the population reported to have a lacking knowledge of Islam in general. To test for psychological aspects of these contradictions, the analysis was based on the theoretical ground of Social Identity Theory and Theory of Attributions. The study used an existing survey that examines people's estimations of their own and other members of society's fulfilling of democratic values. A manipulation was added to this survey, which was arranged to activate the participants' social identity, by informing them that Muslims also were included in the group that constitutes other members of society. The study was participated by students (N = 101) at three senior high schools. Results of the study showed that participants' estimated themselves, their own behavior and attitudes, as more representative of democratic values in comparison to the other members of society. There were no effects found regarding the manipulation that included Muslims to the general population.

Inledning

Social kognition

Den psykologiska teoriinriktningen social kognition är en delad grund för en mängd olika teorier som har vissa intressen och utgångspunkter gemensamt med varandra. Fokus för denna inriktnings teorier och undersökningar, är hur individer ser på andra personer och sig själva. För de olika teorierna som ingår i social kognition kan man även se att de delar vissa grundläggande förutsättningar. Dessa är bland annat att man ser de kognitiva elementen som förbehållslösa, är orienterade mot ett processperspektiv och sammanför kognitiva och social psykologiska teorier samt försöker att i sina studier åtminstone ha någon form av förankring till verkliga, sociala frågor eller företeelser (Fiske & Taylor, 1991).

Vad som menas med att man anser de kognitiva elementen hos individer som förbehållslösa är att de är givna av våra psykologiska grundförutsättningar. Dessa grundförutsättningar utgörs exempelvis av våra attributioner, dvs. våra orsaksförklaringar av händelser eller beteenden, men även av våra sociala scheman. Ett socialt schema kan förklaras som en slags kognitivt struktur som individer besitter och som representerar de generella kunskaperna av ett givet koncept eller stimulidomän. Men dessa scheman är inte oföränderliga eller fasta utan används, formas och ändras över tid. Det är mot just denna process som social kognition är orienterad. Med andra ord kan detta uttryckas som så att man försöker komma åt processen som ligger emellan stimuli och respons. För att få inblick i denna process har det visat sig vara mycket givande att sammanföra socialpsykologiska teorier med kognitiva teorier och metoder. Dessa studier ger sedan information om verkliga, social frågor och företeelser. Men de visar också ofta på den begränsning som finns för de kognitiva processerna. Studierna avslöjar alltså fenomen som inte bara kan förklaras ur en rent kognitiv analys, utan visar även att andra faktorer också måste betänkas i de flesta interaktioner individer emellan. Vidare så kännetecknas också inriktningen social kognition av benägenheten att sätta sina studier i relation till verkliga frågor och företeelser i den sociala vardagen. Vilket då även sker med förhoppningen om att dra nytta av de insikter man når och på så sätt bidra till att förbättra vår sociala tillvaro (Fiske & Taylor, 1991).

En sådan förhoppning har även den aktuella undersökningen, som önskar analysera ett samhällsrelevant fenomen med utgångspunkt från just social kognition. I fokus för denna analys står den psykologiska effekt som social identitet har på individers bedömningar, förklaringar, samt uppvisade normer och attityder.

Integrationsbarometern 2004

Integrationsverket har en återkommande enkätundersökning och rapport, som går under betäckningen *Integrationsbarometern* och som undersöker den svenska allmänhetens inställning gentemot olika aspekter av integrationsfrågor. Undersökningen och rapporten ligger inom verkets ram att arbeta fram strategiska integrationsindikatorer. Med andra ord så är detta uppföljningsarbete ”... ett led i verkets uppdrag att ta fram kunskap om samhällsutvecklingen ur ett integrationspolitiskt perspektiv” (Alberto Diaz, 2005, sid. 1). Syftet med rapporten är att bidra till integrationsverkets arbete med att följa upp och analysera hur allmänhetens attityder till, erfarenheter av och potential för personligt engagemang, ser ut och eventuellt förändras i relation till bestämda aspekter av integrationsprocessen och integrationspolitiken. Integrationsbarometern 2004 bygger på ett stort antal frågor och attitydpåståenden som utfrågats på 2577 slumpvist utvalda deltagare i åldrarna 16 till 78 år och som fått representera den svenska allmänheten (Alberto Diaz, 2005).

Ämnen, frågor och resultat från Integrationsbarometern 2004

De olika ämnen som Integrationsbarometern 2004 har som avsikt att belysa i den genomförda undersökningen är följande, *Allmänhetens; benägenhet att engagera sig för integration och mot diskriminering, inställning till integration och mångfald, inställning till lika rättigheter och till diskriminering, bevitnande och upplevelser av etnisk diskriminering, inställning till islam i Sverige, samt inställning till integrationspolitiska insatser.*

Dessa frågor och resultaten som redovisas av dessa, ger det mest omfattande kunskapsmaterialet för den svenska allmänhetens inställning till integration, mångfald och diskriminering.

Angående ”*allmänhetens benägenhet att engagera sig för integration och mot diskriminering*”, så visar resultatet att var fjärde svensk uppger en bestämd vilja att göra en insats för att hjälpa invandrare att etablera sig i det svenska samhället. Drygt hälften (53 %) avvisar inte möjlighetens för detta utan svarar ”ja, kanske” på denna fråga. Den mer generella frågan om ”*inställningen till integration och mångfald*” ger en än mer positiv bild av allmänhetens åsikter och attityder. Nära 80 % av de tillfrågade ställer sig helt eller delvis positiva till att invandrare kan komma in i det svenska samhället och samtidigt behålla sina egna traditioner. Vidare så anger även 78 % att de är helt eller delvis positiva till att människor från olika kulturer blandas med varandra. Dock är det 20 % som ställer sig som

helt eller delvis ifrågasättande till denna mångfald. Samtidigt så anser endast 15 % av de tillfrågade att integrationen av invandrare fungerar bra i det svenska samhället, medan drygt hälften ser denna integration som dåligt fungerande.

Allmänhetens ”inställning till lika rättigheter och till diskriminering” visar på att det finns en medvetenhet om att invandrare diskrimineras i samhället. Hela 87 % instämmer helt eller delvis i påståendet att diskriminering förekommer i samhället. Detta samtidigt som lika många (86 %) på liknande sätt anger att de stödjer den integrationspolitiska principen om lika rättigheter för alla oavsett bakgrund. Men på frågan ”om infödda svenskar bör ges företräde i fråga om tillgången till ett antal viktiga samhällsresurser” (arbete, bostad och bidrag) är det totalt cirka 30 % som stödjer detta påstående, helt eller delvis (Alberto Diaz, 2005).

Tillsammans så ger de olika resultaten från frågorna beträffande allmänhetens inställning till integration, en bild av att detta på det stora hela är en fråga som har ett starkt stöd hos befolkningen. Detta är något som kan sägas även om vissa motsägelser kan urskiljas då vissa frågor berörs. Men som redogörelsen för de olika ämnena visar så är det endast beträffande en grupp i samhället som deltagarna har blivit omfrågade mer specifikt, nämligen muslimer genom den del som berör ”islam i Sverige”. Varför detta har skett och vad som i denna del har efterfrågats samt hur resultatet av de svar som dessa frågor gett, har här valts att bli föremål för en mer noggrann redovisning.

Närmare granskning av delen: Islam i Sverige

Anledning till att just ”islam i Sverige” har fått utgöra en egen, specifik del av undersökningen till Integrationsbarometern 2004, förklaras och motiveras på följande sätt i rapporten. ”Islam har svårt att bli accepterad som en religion bland alla andra, i det svenska samhället. Misstron mot islam och muslimer har vuxit sig allt starkare de senaste åren och de interkulturella mötena i Sverige har då även starkt påverkats av ett antal internationella händelser. Det finns ingen exakt uppgift om hur många personer med muslimsk bakgrund som lever i Sverige. Man brukar uppskatta denna siffra som att 250 000-300 000 personer lever i Sverige och har som bakgrund att de är utlandsfödda, i länder som har en dominerande muslimsk tradition. Självfallet innebär dock inte detta att alla dessa är praktiserande eller troende muslimer. Men på samma gång så innefattas då inte heller dessa invandrande personers barn i denna uppskattning, så sammantaget kan man ändå peka på att det är en betydande del av den svenska befolkningen som på något sätt har en muslimskt kulturell bakgrund. Detta innebär att islam och muslimer idag utgör ett socialt och kulturellt inslag i

det mångetniska Sverige. Men att både islam och då muslimer är långt ifrån erkända som en naturlig del av den etniska och religiösa mångfald som samhällsinstitutionerna säger sig värna om. Vardagslivet präglas av misstro och negativt bemötande för dem som förknippas med islam och en muslimsk bakgrund” (Alberto Díaz, 2005, sid. 65).

Utifrån denna utgångspunkt så har islam och muslimer fått utgöra en egen del i Integrationsbarometern 2004. Denna del av undersökningen består av sex indikatorer inom området, *Allmänhetens; inställning till en värdegemenskap mellan islam och det svenska samhället, föreställningar om svenska muslimer som ”svenskar i allmänhet”, stöd för utövandet av islam i Sverige, inställning till att moskéer byggs i Sverige, inställning till att muslimska kvinnor bär slöja, samt allmänhetens kunskaper om den muslimska religionen.* Vad som genomgående kan ses i resultatet för dessa indikatorer är att den svenska allmänheten ser mer negativt på islam och muslimer, i jämförelse med de resultat som beskriver hur man ser på integrationsfrågor och invandrare i allmänhet.

Detta konstaterande har här valts att tydliggöras genom att föra fram resultatet för två av dessa indikatorer, närmare bestämt; *”allmänhetens inställning till en värdegemenskap mellan islam och det svenska samhället”* respektive *”allmänhetens kunskaper om den muslimska religionen”*. De frågor som ställts till deltagarna för att undersöka detta var *”anser du att värderingar inom islam är förenliga med grundläggande värderingar i det svenska samhället”* respektive *”hur bedömer du dina egna kunskaper om den muslimska religionen”*. Resultatet av dessa bägge frågor visar på att två tredjedelar (66,4 %) av den svenska allmänheten anser att värderingar inom islam, inte är förenliga med grundläggande svenska värderingar. Detta samtidigt som sex av tio (60,3 %) själva uppger att de har dålig eller mycket dåliga kunskaper om islam.

Just dessa två såkallade indikatorer och resultaten av dessa har här valts att föras fram beroende på deras motsägelsefullhet. Den svenska allmänheten avvisar islam, eller rättare sagt *”värderingar inom islam”*, i större utsträckning än vad de själva uppger sig ha kunskap om islam och då högst sannolikt och mer specifikt även såkallade *”värderingar inom islam”*. Varför återfinns då denna motsägelsefullhet i angivelser och bedömningar från deltagarnas sida och vad kan förklara detta? Det är något som den aktuella studien vill försöka att ge en bild av, med utgångspunkt från en redogörelse samt tillämpning av psykologiska teorier, forskningsresultat och metod. Något som sker med förhoppningen om att en förståelse av hur grunden för deltagarnas bedömningar ser ut, ska kunna bidra till en mer lyckad och allomfattande integration av svenska muslimer och det svenska samhället.

Teoribakgrund

Attributionsteori

Attributionsteori är ett samlingsnamn för olika teorier, som har det gemensamt att de behandlar hur personer orsaksförklarar sitt eget och andra personers beteende. Dessa orsaksförklaringar, eller attributioner, är något som individer gör varje dag i olika hänseenden och dessa bidrar till hur individen ser på sig själv, sin omvärld och sina medmänniskor (Fiske & Taylor, 1991). Varför man tillskriver en orsak till olika händelser eller beteende kan ses i termer av att detta lägger en kunskapsgrund för individen, som kan användas när denne sedan möter liknande händelser eller beteenden i framtiden. Attributioner genomförs med andra ord för att individer ska tillgodose sitt behov av att försöka förutsäga vad som ska ske, samt för att uppleva kontroll och mening hos händelser eller beteenden. De funktioner som tillskrivs attributionsprocessen är mycket viktiga för individen och därmed även att studera. Attributioner har också visat sig vara relaterade till attityder och fundamentala värderingar hos individer, men även ligga till grund för personers eget beteende samt övriga kognition och affekt (Fiske & Taylor, 1991).

Men de attributioner som individer genomför är inte alltid välgrundade och riktiga, utan kan innehålla fel och till och med en tendens av att återkommande genomföra vissa fel. Om individen gör något oriktigt i sin attributionsprocess så kallas det för ett fel, men om det istället handlar om att individen över- eller underanvänder vissa attributionsprocesser så kallas detta för bias. Forskning på dessa fel har resulterat i att man funnit flera intressanta och genomgående biaser som individer kan uppvisa i sina attributioner, biaser som då även har setts vara relaterade till mellanmänskliga relationer (Brewer & Brown, 1998). Här har valts att endast redogöra för några av dessa, som är av intresse för den aktuella undersökningen och därmed får exemplifiera sådana attributionsbiaser.

Det fundamentala attributionsfelet är tendensen hos individer att attribuera en persons beteende som mer beroende av individens personlighets faktorer, än utav situationen som denne agerade utifrån (Brewer & Brown, 1998). Detta innebär att individer alltså tenderar att bortse från exempelvis de sociala normer eller roller som i situationen kan ha påverkat en persons beteende, utan förklarar detta istället som ett resultat av dennes personlighetsegenskaper. Varför detta fel sker har olika undersökningar förklarat som att vara givet av individers begränsade kunskap och perception. Med detta menas att en individ inte

känner till den bedömda personens bakgrund och situation samt att man då istället sammanför det man ser, dvs. person och beteende (Fiske & Taylor, 1991).

Vidare så har forskning även funnit biaser som tar sig uttryck i att individer tenderar att ta åt sig äran av framgång men förneka delaktighet i motgång eller misslyckanden. Denna bias kallas för självtjänande bias då den sker på individ nivå och för etnocentrisk eller grupp-tjänande bias när den uttrycks på grupp-nivå (Fiske & Taylor, 1991).

Att individers förklaringar av det eget beteende sker genom en mer godtycklig analysprocess än den man använder beträffande andra personers beteenden, är således ett fenomen som många psykologiska studier har påvisat. Detta gäller även den liknande tendensen att genomföra skilda bedömningar av beteenden som utförs av medlemmar i den egna gruppen respektive personer som tillhör en annan grupp (Brewer & Brown, 1998). Med grupp syftas här på olika sociala grupper. Men forskningsresultat har visat på att sådana grupp-tjänande biaser kan ges spelrum även då individer endast upplever den minsta form av uppdelning mellan såkallade ingrupp (egna gruppen) och utgrupper (andra grupper) (Fiske & Taylor, 1991).

Dessa grupprelaterade attributionsbiaser är av intresse för den aktuella undersökningens analys av Integrationsbarometern 2004. Detta främst i relation till individers sociala identitet och medföljande gruppmedlemskap, samt då tidigare forskning (Fiske & Taylor, 1991, Eagly & Chaiken, 1998) även har visat på attributioners samband till attityder, normer och värderingar.

Social identitets teori

Social identitets teori av Tajfel & Turner är en teori för hur individer genomför social kategorisering, dvs. delar in sig själv och andra människor som tillhörande vissa kategorier eller grupper. Teorin utgår ifrån att detta uppdelande sker grundat på kategoriseringsscheman och motivationsfaktorer. Med detta menas att individer är motiverade att se sig själva och medlemmarna av den egna såkallade ingruppen i mer positiv dager än andra grupper och deras medlemmar. Exempel på grupper som individer kan uppleva som en del av deras sociala identitet är; nationalitet, etnicitet, politisk eller religiös tillhörighet etcetera (Brewer & Brown, 1998).

Social identitets teori menar att den kategorisering individer genomför av sig själv och andra som tillhörande vissa grupper, erbjuder en förklaringsgrund till sådana fenomen som de tidigare nämnda attributionsbiaserna, men även stereotyper och fördomar. Detta då en

individ som upplever sig tillhöra en grupp, är motiverad att se likheter eller skillnader. Dessa likheter och skillnader visar sig i det att individer favoriserar den egna gruppen och dess medlemmar samt utskiljer sin ingrupp från de andra grupperna som man då istället ser som sämre. Det är således ett uttryck för självtjänande attributionsbias, men på gruppnivå och går då under beteckningen grupptjänandebias eller etnocentrism. Varför denna särskiljning sker har visats vara beroende av att individer behöver se den egna gruppen positivt, eftersom medlemskapet i denna grupp är en del av individens identitet och självbild. Att se sin ingrupp positivt för också med sig att man ser positivt på sig själv (Fiske & Taylor, 1991).

Mycket forskning har genomförts på hur individers medlemskap i en grupp påverkar de bedömningar som dessa individer sedan genomför av gruppkolleger och av de som inte tillhör den egna gruppen, både med utgångspunkt från Attributionsteori respektive Social identitets teori. Det finns många intressanta resultat och infallsvinklar av den såkallade in- och utgrupps bias som kan föras fram från denna forskning. Dessa är även intressanta att se på i relation till de motstridiga bedömningar som lyfts fram från Integrationsbarometern 2004's resultat. Det är med utgång från dessa teorier och forskningsresultat som den aktuella studien har valt att baseras, i hänseende av teoriförankring och metod.

Tidigare forskning

Forskningen inom attributionsområdet var länge inriktat mot att undersöka och klargöra när individer tenderar att genomföra de olika, typiska attributionsbiaserna. Men på senare tid har argument förts fram (Kenworthy & Miller, 2002) som menar att även de attributioner som individer gör, är fenomen som behöver redogöras för. Den forskning som följt av detta resonemang har också visat på att själva attributionerna kan ses som sociala beteende som det behöver förklaras för mer ingående. Eftersom dessa attributioner spelar en så stor roll för individers sociala beteende, så har det alltså setts närmre på hur dessa sker och på vilken grund de är uppbyggda.

En studie som genomfördes av Kenworthy & Miller (2002) försökte ge ett svar på denna fråga, genom att studera hur individer förklarar varför andra personer har de attityder som de har. Attributioner och attityder har visat sig vara starkt förknippade med varandra främst genom att de påverkar den möjliga utformningen av varandra, hos individer (Eagly & Chaiken, 1998). Med detta menas exempelvis att då en individ har en negativ attityd gentemot något så försätter detta individen i en situation att även förklara ny information, som är relaterat till detta något, i negativa termer. Detta samtidigt som de hållna negativa attityderna

högst troligen är givna från negativa attributioner av ännu tidigare information. Studien av Kenworthy & Miller (2002) testade således hur personer tenderade att uttrycka attributionsbiaser då de förklarade sina egna respektive andra personers attityder. Denna testning utgick från perspektivet att attityder kan utgöra en stor del av en individs identitet och på så sätt även kan vara faktorer som definierar medlemskapet i en grupp. Studiens resultat visade på att individer attribuerade de egna attityderna och de attityder som medlemmar av den egna gruppen håller, som rationellt grundade. Detta i jämförelse med attributioner av de attityder som är hållna av medlemmar i andra grupper, vars attityder istället förklarades vara givna främst av externa och emotionella faktorer. Studiens resultat visade alltså på att det är möjligt att studera sambandet mellan individers sociala identitet och grupptjänande biaser, genom att se på individers attributioner av grupper som är definierade och förstärkta i sitt delande av attityder (Kenworthy & Miller, 2002).

Attityder är ett relativt brett begrepp som inrymmer allt från de mest triviala hållningarna hos en individ till de som kan utgöra det mest centrala för en individs eller en grupps identitet. Men attityder som spelar en stor roll för individers sociala beteende eller attributioner behöver inte vara riktade mot fenomen i den sociala omvärlden utan kan även vara riktade inåt, till sig själv eller den egna gruppen. Forskning har visat att gruppers prestation och framgång, på samma sätt som individers, inte är ett resultat av endast den förmåga som gruppen besitter utan även hur gruppens medlemmar ser på den egna gruppens potential. Detta kan ses i det att hur en grupp upplever och tror på sin förmåga att nå ett mål, är starkt korrelerat med hur man sedan presterar (Hecht, Allen, Klammer & Kelly, 2002). Denna tro hos gruppens medlemmar går under beteckningen ”grupp-potens” och har definierats som en kollektiv föreställning hos gruppmedlemmarna att gruppen kan vara framgångsrik eller effektiv. Denna kollektiva föreställning är det generella måttet av tron på gruppens förmåga som delas av gruppmedlemmarna. Utformningen av detta psykologiska gruppfenomen har skett genom uppmärksammandet av det sociala kognitiva begreppet self-efficacy, som beskriver samma fenomen men då på individnivå. Den så kallade ”grupp-potensen” är med andra ord inte specifikt inriktad mot en viss prestation, utan en allmän föreställning av gruppens möjligheter att prestera (Hecht, et al, 2002).

Hållna attityder har således visat sig vara en möjlig faktor till att individer genomför uppdelningar av personer som tillhörandes in- eller utgrupper. Detta samtidigt som attityder hos en grupps medlemmar gentemot den egna gruppens potential, har visat sig vara en faktor som påverkar hur gruppen sedan faktiskt presterar. Då dessa forskningsresultat vidgas och sätts in i ett samhällsperspektiv medför de intressanta aspekter.

Anna Blom Kemdal (2003) redogör för hur attityder och attributioner kan sammanföras med diskussionen och studiet av grundläggande demokratiska frågor. I ett demokratiskt samhälle så bidrar varje enskild individ i egenskap av medborgare, till att bevara och förstärka demokratin. Hur detta bidrag verkligen ser ut kan sättas i relation till och delvis förklaras utifrån psykologiska teorier och infallsvinklar på faktorer såsom attityder och attributioner. Något som pekas ut att vara av särskild vikt i detta hänseende är dels vilka attityder som värdesätts av medborgarna, samt vilket beteende som detta sedan medför att individerna faktiskt uppvisar. Av lika stor betydelse är hur individerna i samhället ser på de attityder som de andra medborgarna har och vilket beteende som dessa uppvisar samt då följaktligen, hur denna bild av de andra medborgarna upplevs av individerna. Redogörelsen som Blom Kemdal (2003) ger för hur psykologin kan bidra till en förståelse av olika företeelser i samhället, sker med utgångspunkt från teoriinriktningen social kognition. Vilket medför att medborgarnas bedömningar av det egna och andras beteenden och hållna attityder även belyses från de effekter som attributionsbiaser för med sig. För trots att individer medvetet besitter insikten om att det är alla medborgare i ett demokratiskt samhälle som tillsammans skapar och uppehåller demokratin, så sker inte alltid deras bedömningar av alla dessa andra medborgare utifrån en och samma grund. Attributionsbiaser kommer ofta till uttryck hos individers bedömningar då dessa indelar andra medborgare som medlemmar av den egna ingruppen, eller som medlemmar av någon utgrupp. De indelningar som individer genomför av andra och hur de därmed skapar sin egen identitet, kan sålunda föra med sig viktiga infallsvinklar då man vill se på situationen i ett samhälle. Detta då inte minst i ett demokratiskt samhälle som kräver delaktighet, acceptans och tolerans mellan medborgarna (Blom Kemdal, 2003).

Att identitet och då även identifikation är av stor betydelse för hur individers eget beteende ser ut, har både uppmärksammats och påvisats hos tidigare forskning. Kelly & Breinlinger (1995) undersökte hur personers grad av identifikation med företrädare för en social fråga var relaterat med graden av det egna engagemanget i denna och liknande frågor. Studiens resultat visade att identifikation hade ett signifikant samband med individers faktiska engagemang och beteende (Kelly & Breinlinger, 1995).

Det finns också andra intressanta forskningsresultat inom detta område som är värda att uppmärksammas. En studie (Cohen, 2003) undersökte hur individer som var uttalade anhängare av ett politiskt parti, kom att anpassa sina bedömningar utifrån sitt gruppmedlemskap. Deltagarna i denna studie fick ange sin egen ståndpunkt gentemot en rad olika, politiska frågor. Dessa frågor hade till ena hälften genomgått en manipulation, som

bestod i att representanter för respektive parti citerades stå för och uttala en åsikt i en fråga. Manipulationen låg i att detta uttalade stöd från representanterna, i realiteten var motstridigt med partiets traditionella ställningstaganden och ideologiska övertygelser. Deltagarna fick efter att ha fått denna information, själva ange hur de ställde sig i frågan samt varför de tog den inställning som de gjorde. Resultatet av denna studie visade på att deltagarna var blinda för den påverkan som deras gruppmedlemskap förde med sig. Detta då deras egna angivelser beträffande frågorna i högre grad korrelerade med informationen om vad representanten för den egna gruppen ansåg, än vad de "borde" tycka som anhängare av respektive parti. Deltagarna skattade även sina egna ställningstaganden som främst givna av egna kunskaper och rationella bedömningar, än av vad den typiska åsikten hos den egna gruppen kunde tänkas vara (Cohen, 2003).

Tillsammans så ger dessa psykologiska forskningsresultat en intressant utgångspunkt som kan appliceras för att beskriva företeelser och fenomen i samhället. Det finns alltså forskning som visar på att hållna attityder, kan ha funktionen av att utgöra en faktor som individer använder för att indela sig själv och andra i in- respektive utgrupper. Då detta indelade sker baserat på attityder, så bedömer även individer de attityder som de själva och den egna gruppen har som mer rationella och därmed även mer giltiga än de som hålls av andra grupperns medlemmar. Hur individer upplever den egna gruppen och hur denna grupp då även lyckas nå framgång i sina prestationer, är även detta relaterat till attityder. Har gruppens medlemmar en allmänt positiv bild av förmågan eller "potensen" hos gruppen att prestera, så är detta en god indikator till att man kommer nå framgång. Detta är av intresse då fundamentet för ett fungerande demokratiskt samhälle är att medborgarna uppvisar solidaritet, acceptans och tolerans samt en tro på det rådande politiska systemet och delaktighet i det. Men då även att individer upplever andra medborgares attityder och beteenden som stå i överensstämmelse med detta. Psykologiska teorier och aspekter utifrån attributionsbiaser och sociala identitet, kan ge en god förklaring till angivna eller upplevda avvikelser från en sådan överensstämmelse. Individers eget beteende, engagemang och förklaringar av sina egna hållna attityder har även visat sig vara starkt relaterat till den egna identiteten och identifikationen med andra personer från den såkallade ingruppen.

Om man sätter in dessa resultat i analysen av Integrationsbarometern 2004, så kan man utifrån detta göra vissa antaganden. Beroende av på vilken gruppnivå i samhället som individer bedömer den upplevda demokratiska potentialen, så kan detta förväntas ge skilda svar. De attityder och beteenden som individen själv och den egna gruppen står för, borde utifrån det förda resonemanget bedömas som potentiellt mer överensstämmande med en

demokratisk hållning och av demokratiska värden, i jämförelse med hur individer bedömer detta beträffande andra grupperns medlemmar. Något som de motstridiga bedömningarna av islam och muslimer i Integrationsbarometerns resultat då skulle kunna vara ett uttryck för. Den totala bedömningen av samhällets alla medborgare torde på samma sätt bli lägre beträffande detta uppfyllande, då en sådan bedömning inkluderar grupper som man inte identifierar sig med och som då även håller attityder som är skilda från den egna gruppens.

Hur relationerna ser ut mellan olika grupper, är ett område som tillägnats mycket forskning inom socialpsykologi och social kognition (Levin & Moreland, 1998). Vissa av dessa forskarriktningar menar att de flesta gruppfenomen kan spåras tillbaka till föreställningar som medlemmarna av en grupp inte bara delar, utan även inser att de delar. Detta har till följd att när personer tänker på sig själva eller andra, så aktiveras vissa former av social medvetenhet hos individerna. Dessa former kan ses som representationer för olika set av social tillhörighet och egenskaper, etc. Forskningsresultat inom detta område har gett insikten om att gruppfenomen kan återfinnas och studeras då en individ endast aktiverar information om en grupp och dess medlemmar, så att detta görs medvetet till en viss utsträckning. Denna insikt är också i överensstämmande med Social identitets teori, som menar att prototypföreställningar av gruppmedlemmar ger tillräcklig information för att individer ska genomföra sociala kategoriseringar (Levine & Moreland, 1998). Konstaterandet att gruppfenomen kan återfinnas hos individer då endast information som aktiverar gruppstillhörighet har givits, för med sig vissa metodologiska möjligheter som den aktuella undersökningen har valt att använda sig av.

Som tidigare framförts så kan de sociala kategoriseringar som individer utför, medföra negativa sidor sett utifrån relationen till andra grupperns medlemmar. Ytterligare ett exempel på detta kan ses då vissa grupper kategoriseras som stigmatiserade. En grupp som är stigmatiserad har definierats vara en grupp som besitter, eller anses besitta, vissa attribut och karakteristik som inte är önskvärda eller värdesatta i en social kontext (Crocker, Major & Steele, 1998). Vidare så är en stigmatiserad grupp ofta föremål för negativa stereotyper, utsatt för diskriminering och dess medlemmar tenderar att bli avvisade i mellanpersonliga kontakter med andra grupperns medlemmar. Stigmatisering av grupper och deras medlemmar är ett universellt fenomen som kan återfinnas i alla kulturer och samhällen. Vad funktionen bakom detta fenomen är och som ger att det är så vanligt förekommande, har vissa teorier sökt ge ett svar på. Den mest vedertagna förklaringen av detta fenomen är den som för sitt resonemang utifrån ett ingrupsförstärkande perspektiv. Detta perspektiv har sin grund från Social identitets teori, som menar att funktionen av att avvisa utgrupper är givet av motivationen att

uppvisa en egen positiv social identitet. Denna motivation rättfärdigar både själva avvisandet samt den diskriminering som sedan förstärker och befäster avvisandet. Drivkraften som denna motivation innebär, kan även förklara varför det ofta kan återfinnas en konsensus inom en grupp beträffande uppfattningen om vilken eller vilka grupper som är stigmatiserade. Forskning på relationen mellan stigmatiserade och icke-stigmatiserade grupper, har resulterat i urskiljandet av vissa faktorer som är kritiska för att närma sig en förståelse av denna. Dessa utmärkande faktorer har visats sig vara; att kunskap om de negativa stereotyperna och diskriminering som riktas mot vissa sociala identiteter i samhället, är allmänt spridd hos samtliga medborgare i samhället. Vidare; att det återfinns en grundläggande tveksamhet hos den icke-stigmatiserade gruppens affekter, värderingar och stereotyper, gentemot den stigmatiserade. Samt att personer från icke-stigmatiserade grupper upplever höga nivåer av ångest i interaktionen med stigmatiserade gruppers medlemmar och att man då även uppvisar en diskrepans mellan sina uttryckta attityder och det faktiska beteendet som riktas mot dessa (Crocker et al., 1998).

Dessa tidigare forskningsresultat ger ytterligare ett bidrag till förståelsen av hur den sociala identiteten har en funktion som både kan förstärka grupper, men också försvaga relationen dem emellan. Ett medlemskap till en viss grupp eller viss en social identitet är dock inte något som är kravlöst till sin natur. För även om en individ är medlem av en social identitet som inte är utsatt för stigmatisering eller utgör någon form av utgrupp, så kan denne ändå komma att avvisas av sina egna gruppmedlemmar. En forskningsstudie som genomfördes av Marques, Abrams & Rui (2001) visade att just ett sådant avvisande kan ske inom grupper. Effekten som återfanns i denna studies resultat benämns "svarta fåret effekten". Denna effekt visar sig i att individer tenderar att kraftigare avvisa ingrupsmedlemmar, än utgrupsmedlemmar, då dessa bryter mot normer och värderingar som anses vara viktiga för den egna gruppen. En sådan effekt visade sig vara ännu starkare då den egna gruppens ställning var ifrågasatt. Resultatet visade även på att effekten kunde vändas och då riktas mot utgrupsmedlemmar. För om istället medlemmar av en utgrupp följde och gav förstärkning av ingruppens normer och värderingar, så bedömdes dessa på samma sätt som de normföljande ingrupsmedlemmarna (Marques et al., 2001).

Det finns således forskningsresultat som visar på att inte bara attityder utan även normer och värderingar kan utgöra grunden för medlemskapet till en viss social identitet. Men också att de personer eller grupper som inte följer, eller anses inte följa dessa, bedöms utifrån en mer negativ grund där attributionsbiaser kan ges spelrum. Insikten om att normer och värderingar är en viktig grund för ingrupsbias har även fler, tidigare studier uppmärksammat.

En av dessa tidigare studier (Shah, Kruglanski & Thompson, 1998) valde att se närmare på vad motivationen bakom denna ingrupsbias beträffande normer och värderingar, kan bero på. Studien undersökte detta utifrån antagandet av att normer och värderingar endast är giltiga för en individ, då de bekräftas och förstärks av andra personer. Resultatet visade på att personer som har ett starkt behov av kognitivt avslut, är mer benägna att uttrycka ingrupsbias. Med begreppet "kognitivt avslut" menas här individers behov av att finna ett svar och därmed uppleva sig förfoga över säker kunskap. Samtidigt som detta behov ökade individers identifikation med ingrupsmedlemmar, så förde det även med sig att man också förstärkte sitt avvisande av utgrupsmedlemmar. Resultatet gav alltså en ytterligare bekräftelse av betydelsen som medlemskapet i en grupp har för individers hållna värderingar, normer och attityder både gentemot sig själv respektive andra personer. "Säker kunskap" verkar alltså bli "säker" först då denna kunskap delas med personer som man identifierar sig med (Shah et al., 1998).

Normer, värderingar respektive attityder har alltså i tidigare forskning visats ha en funktion som gruppmedlemskap och social identitet kan baseras på. Detta kan även uttryckas som så att normer, värderingar, attityder, identitet och medlemskap i en viss grupp formas varandra samtidigt som de formas av varandra. För att bibehålla och klargöra sin egen identitet så krävs det att individer följer sin grupps normer, värderingar och attityder. Detta samtidigt som uppfattningen om vem man är och vilken grupp man då tillhör, i lika stor utsträckning definieras av vilka som är "de andra" (Brewer & Brown, 1998). Konstaterandet av dessa forskningsresultat kan alltså bidra med ytterligare en pusselbit, till förståelse av de motstridiga uppgifterna från Integrationsbarometern 2004's resultat. Detta i fråga om att resultatet kan vara relaterat till de gällande sociala normer och värderingar som finns i det svenska samhället, beträffande islam och muslimer.

I dagens västerländska samhälle finns det en uttryckt konsensus av att alla människor är lika mycket värda och att individer därför inte ska bedöma andra människor utifrån skilda förutsättningar. Men vad innebär denna konsensus för individers faktiska attityder och beteende gentemot de grupper som dessa normer och värderingar är avsedda att gälla? Denna fråga önskade en undersökning av Vorauer & Turpie (2004) att ge ett klargörande för. Undersökningen bestod av tre studier som testade hypotesen att då individer är medvetna om att deras agerande utvärderas, så för det med sig en effekt som begränsar deras intimitetsbyggande kontakter. Detta beträffande medlemmarna av en dominant ingrupp, riktat gentemot medlemmarna av en utgrupp. Detta innebär att individer i dagens västerländska samhällen, står under en ökad press att "tänka sig för" i interaktionen med medlemmar av

vissa sociala grupper. De socialt accepterade normerna utgör ramen för hur en sådan interaktion får se ut och rädslan hos individer att bryta mot dessa, ger att interaktionen begränsas. Det finns samtidigt en växande litteratur som belyser det faktum att individers angivna attityder till integration, rasism och främlingsfientlighet har genomgått en positiv utveckling från tidigt 1900-tal och fram tills idag. I denna litteratur ställs också frågan huruvida dessa angivelser verkligen speglar de faktiska attityder som individer har, då samma trend inte återfinns i beteendet eller interaktionen mellan majoritetssamhället och de stigmatiserade grupperna. Flera olika forskningsresultat visar på att individer har en förmåga att kognitivt kontrollera sina fördomar, men att denna förmåga inte återfinns i deras faktiska beteende. Resultatet för studien av Vorauer & Turpie (2004) visade just på detta. När individer från den dominerande gruppen interagerar med personer från stigmatiserade grupper, så ger aktiveringen av det socialt accepterade beteendet att processer som annars är automatiserade blir medvetna vid dessa situationer. Då man inte vill framstå som rasist, islamofobisk eller homofobisk, så begränsar man istället sitt interagerande med dessa gruppers medlemmar. Men man inte bara väljer bort att interagera med dessa gruppers medlemmar, utan är alltså också återhållsam i sitt beteende när man väl interagerar. Dessa effekter är då ett resultat av individers motivation att minimera risken för att uppvisa ett socialt oacceptabelt beteende och därmed bli avvisade av sin egen grupp (Vorauer & Turpie, 2004).

Den sociala påverkan som normer och konformitet har på individers hållna attityder och faktiska beteende, är ett välstuderat område inom socialpsykologi och inriktningen social kognition. Genom utbytet mellan individer och den sociala omgivning, så ges möjligheten för dessa att påverka och förändra varandra. Detta utbyte kan då vara en källa för positiv förändring hos individer och därmed bidra till en god utveckling samt nya möjligheter även i den sociala omgivningen. Men det kan även föra med sig konflikter och motstånd till en sådan förändring (Cialdini & Trost, 1998).

Den definition av sociala normer som är generellt accepterad inom socialpsykologisk teori, menar att dessa fungerar som regler och standarder för medlemmar i en grupp. Medlemmarna är införstådda med dessa normer som därmed både guidar och begränsar deras faktiska beteende. Hur normer blir till brukar ses utifrån att de värden som dessa företräder, är sådana som värderas högt inom den sociala gruppens kulturella gemenskap. Därav intar de en funktion och betydelse som kännetecknas av begreppet norm. Individers beteenden som är i enlighet med normerna, hjälper även den sociala gruppen att uppnå sina mål. Normer kan således föras samman med den tidigare diskussionen av ”säker kunskap”. Detta då varken

normer eller så kallad "säker kunskap" finns till om de inte delas av en grupp människor på något sätt. De grupper som individer delar sina normer med kan vara alltifrån ens familj, vänner och arbetskolleger men också övriga medborgare i ett samhälle. Inom dessa sociala grupper så kan normer läras, överföras och formas mellan individerna både direkt och indirekt. Men normer kan även fungera som en informationskälla till individer. Då en individ är motiverad att maximera sitt eget sociala beteende men är osäker på hur detta bör ske, så kan denne ta hjälp utav såkallade beskrivande normer. En sådan beskrivande norm är given av vad andra personer gör eller skulle göra i en specifik situation och då individer upplever en osäkerhet inför vad de själva ska göra, så ser man till dessa normer. Det är dock inte andra personers beteende i allmänhet som man då rättar sig efter, utan de personer som man identifierar sig med och som man upplever vara lik sig själv. Till följd av den sociala påverkan som normer har på individers beteende och bedömningar så uppstår även en förutsättning för konformitet inom en grupp, dvs. att anpassa sig själv efter de andra gruppmedlemmarna (Cialdini & Trost, 1998).

Det psykologiska perspektivet beträffande sociala normers funktion och struktur har resulterat i flera intressanta forskningsstudier. En studie som studerade just relationen mellan sociala normer och fördomar genomfördes av Crandall, Eshleman & O'Brien (2001). Studien utgick ifrån och använde sig av M. & C.W. Sherifs gruppnormsteori av attityder. Undersökningen bestod av 7 delstudier där sociala normer mättes och manipulerades för att sedan kunna relateras till effekten av uttryckta fördomar. Resultatet visade på att deltagarna uppvisade en anpassning av sina uttryckta fördomar, utifrån de givna sociala normerna. De fördomar som man uttryckte, korrelerade signifikant med det manipulerade, sociala godkännandet av dessa. Detta innebär att individers uttryckta fördomar kan ses som ett resultat av de sociala normer som man upplever är gällande av den aktuella sociala gruppen. Studien av Crandall et al (2001) genomfördes på den grund som den tidigare nämnda litteraturen utgör. Litteratur given av den forskning som uppmärksammat hur den allmänna bedömningen av fördomar visat på en positiv utveckling, samtidigt som det faktiska beteendet gentemot och situationen för de sociala grupper som fördomarna riktas mot inte följer en sådan positiv utveckling. Flera forskningsresultat pekar alltså på att den positiva utveckling som kan ses i allmänhetens bedömningar av och inställningar till integrations- och diskrimineringsfrågor, mer är givet av en anpassning till de gällande sociala normerna än individernas egna faktiska åsikter och värderingar (Crandall et al, 2001).

Även dessa psykologiska forskningsresultat är mycket intressanta att relatera till de uppgifter som tidigare redovisats från Integrationsbarometern 2004. Av speciellt intresse är då

de skilda angivelserna som återvinns i Integrationsbarometerns resultat, beträffande invandrare i allmänhet respektive islam och muslimer. När Integrationsbarometerns resultat relateras till denna forskning, så skulle en intressant fråga kunna formuleras.: Kan dessa skilda angivelser bero på att fördomar gentemot den sociala gruppen muslimer, och därmed även de attityder och värderingar som denna grupp har, är mer socialt accepterade i det svenska samhället än fördomar mot invandrare i allmänhet?

Det finns teorier och forskning som behandlat huruvida individer verkligen uttrycker sina egna åsikter då dessa efterfrågas. En av dessa teorier är intressant för det aktuella resonemanget, nämligen fenomenet ”Tystnadens spiral”. Detta psykologiska fenomen är givet av den press till konformitet som individer kan uppleva sig att stå under. Eftersom individer är rädda för att riskera social isolering, så tvekar man i att uttrycka sina egna åsikter om man upplever sin egen inställningen vara i minoritet. Detta har tidigare forskning belyst som en viktig aspekt att uppmärksamma just beträffande individers konformitet till åsiktstrender, som kommer till uttryck i olika former av opinionsundersökningar. Forskningsresultaten inom detta område har visat på att detta konformitetsfenomen kommer till uttryck i den så kallade allmänna åsiktsdebatten, vilket då även ger ytterligare stöd för vikten av att se till den effekt som social påverkan har på individers attityder (Bassili, 2003). Då man sammanför detta fenomen med den tidigare diskussionen av normers funktion, samt relaterar detta till Integrationsbarometerns motstridiga uppgifter, så stödjer detta ett ifrågasättande av deltagarnas bedömningar. Om deltagarna inte förfogar över någon kunskap beträffande en fråga (islam), så kan de istället se till så kallade beskrivande normer. Att individer sedan ger uttryck för dessa normer och inte sina egna bedömningar, kan förklaras av att man ser dessa beskrivande normer vara i majoritet hos den egna sociala gruppen.

Attityder har, som tidigare nämnts, bevisats vara relaterat till både attributioner och sociala normer. Något som även har påvisats då det är möjligt att undersöka detta samband, genom att till viss mån predicera utkomsten på en av dessa faktorer genom skilda betingelser av de andra (Kenworthy & Miller, 2002., Eagly & Chaiken, 1998). Redogörelsen av tidigare forskningsresultat har även illustrerat hur detta är något som också kan relateras till en ytterligare faktor, närmare bestämt gruppmedlemskap och social identitet.

Forskning på hur attityder fungerar och är strukturerade, har resulterat i en stor samling teorier och litteratur (Eagly & Chaiken, 1998). Attityder beskrivs utifrån dessa som psykologiska tendenser, vilka kommer till uttryck då en individ bedömer någonting i termer av avvisande eller godkännande. Detta ”något” brukar gå under benämningen attitydobjekt. Med definitionen av begreppet attityd så menas alltså någon form av utvärdering av ett objekt,

vare sig positivt eller negativt. Detta samtidigt som förklarandet av attityder som psykologiska tendenser, innebär att dessa är interna hos individen. Eftersom attityder är givna genom uppskattning eller avvisning av ett attitydobjekt samt att detta sker internt hos individer, så är de inte direkt observerbara. Men forskning har visat att de går att studera i just analysen av individers bedömningar beträffande olika faktorer. Dessa faktorer kan genom manipulering och anpassning komma att ge ändringar i individers bedömningsrespons, och därmed kan attityderna urskiljas. Attitydobjekt kan vara abstrakta eller konkreta, samtidigt som de även kan vara både individuella respektive kollektiva. Det har visat sig att till och med minsta möjliga informationsaktivering av ett attitydobjekt hos en individ, även på en omedveten nivå, kan föra med sig effekter på individens medvetna attityder. De tankar som är associerade till attityder, betecknas som övertygelser eller åsikter. Dessa åsikter beskrivs som sambandet hos individer, mellan ett specifikt attitydobjekt och de attribut som man tillskriver det. Studier av attityder gentemot sociala grupper är ett av de specifika attitydobjekt som ägnats särskilt mycket forskning, men som gjort sig mer känt under begreppsnamnet stereotyper (Eagly & Chaiken, 1998).

Attitydsteorier menar att attityder kan ses som den funktionella sidan av åsikter eller övertygelser, samtidigt som åsikter eller övertygelser kan ses som summan av de attribut som tillskrivs ett attitydobjekt. Olika studiers resultat har likaså pekat på hur grunden för individers attityder kan vara ett resultat av selektivt intagen information. Exempelvis så ger information som stödjer den egna attityden hos en individ en effekt som bekräftar attitydens giltighet, tillskillnad mot informationen som istället ifrågasätter individens attityds position. Denna selektiva bedömning kan också sättas i relation till tendensen hos individer att assimilera eller minimera skillnader i information som står relativt nära de egna attityderna, medan man överdriver skillnaderna hos information som står längre från ens hållna attityder. Denna och liknande funktioner hos attityder har identifierats som viktiga aspekter att uppmärksamma då man avser att studera individers sociala anpassning, eller olika uttryck av värderingar och försvar av den egna identiteten. På följande sätt kan alltså attityder sammanföras med fenomen som både självtjänande och grupptjänande attributionsbias. Vilket också visar på attityders förbindelse till perspektiv som har sin utgångspunkt i Social identitets teori samt olika hänseenden av sociala normers funktion och påverkan (Eagly & Chaiken, 1998).

Redogörelsen av dessa resultat från attitydforskningen är också av betydelse i analysen av Integrationsbarometerns resultat, beträffande allmänhetens bedömningar av en värdegemenskap mellan islam och det svenska samhället. Det finns således belägg till frågan

av om dessa angivelser skulle kunna ses som ett försvar av deltagarnas egna, sociala identitet. Något som då skulle kunna förklara den överdrivna bedömningen hos deltagarna, av att islams värderingar är avskilda från de som är rådande i det svenska samhället. Vilket följaktligen kan sammanföras med attributionsteorier och Social identitets teori samt teorier om de sociala normernas funktion, då deltagarna själva uppger sig äga bristande kunskaper om islam.

Utifrån redogörelsen av hur tidigare forskning har visat på den stora betydelse och funktion som attityder kan tillskrivas, så har flera studier också försökt se närmare på hur attityder kan förändras. Attityder är precis som tidigare redogjorda sociala fenomen inte något som anses vara fast eller evigt hos en individ, utan dessa skapas och formas i interaktionen mellan individer och den sociala omgivningen. En studie av Alvaro & Crano (1997) undersökte hur attityder kan ändras hos individer, både direkt och indirekt. Studiens resultat visade på att när en individs attityder utsätts för ifrågasättande, genom ett direkt försök från någon eller några i den sociala omgivningen att ändra dennes hållna attityd, så kan detta resultera i en indirekt förändring av individens attityder. En individ kan naturligtvis förändra sina attityder genom att medvetet välja att anpassa sina attityder efter någon ny information. Men en indirekt förändring kan också ske, då ny och ifrågasättande information verkligen pressar en individs attitydsnät så pass att närliggande attityder påverkas och förändras. En sådan indirekt förändring kan ske trots att individen inte medvetet ändrar den attityd som informationen var riktat mot. En sådan förändringen som då sker är en verklig attityds förändring och inte en angivelse av detta utifrån anpassning till social press (Alvaro & Crano, 1997).

Sambandet mellan attityder och attributioner är, som den givna redogörelsen visat på, ett område som ett stort antal undersökningar har ägnat sig åt att studera. Attityder har då även förts fram som en fördelaktig faktor att använda sig av när man önskar studera in- respektive utgruppsbias hos individers attributioner (Austers, 2001). Fördelen med detta är att man genom angivelser av attityder kan komma åt intergruppsattributioner, utan att detta sker explicit. Det finns två distinkta sätt att studera ingrupps biaser och som även visar på sambandet mellan attityder och attributioner. Det ena sättet är genom att se till den så kallade utkomsteffekten. Denna effekt ges då attributioner för positivt beteende jämförs med de för negativt beteende, när detta har angivits separat för både ingrupp respektive utgruppsmedlemmar. Det andra sättet är genom att istället se på kategoriseringseffekten. Denna kan ses i differensen mellan attributionerna av både positivt och negativt beteende, som också dessa angivits separat för ingrupp- respektive utgruppsmedlemmar (Austers,

2001). Dessa båda metoder går ut på att studera individers subjektiva attributioner av olika händelser eller personers agerande. Då denna testning sedan genomförs, samtidigt som en manipulation tillförs beträffande vad eller vem som attributionerna gäller, så kan man på detta sätt urskilja deltagarnas attityder utan att detta sker explicit. Fördelen med att studera attityder med hjälp av attributioner visar sig i det att deltagarnas attributioner tenderar att ge skilda utfall, beroende av vilken manipulation eller information som de erhåller.

Tidigare forskning inom området har försökt komma åt intergrupps fenomen som ingrupp och utgruppsbias av attributioner, just genom användandet av attityder. Dessa studier har även i vissa fall knutits till och visat på den betydelse som individers sociala identitet har för både attributioner och attityder. Vissa av dessa forskningsstudier har då utgått från Social identitets teori, men det har även förts fram andra teorier i denna forskning. Teorier som då behandlar identitetsaspekter, just beträffande betydelsen av social identitet i hänseende av migration och integrationsfrågor. Ett exempel på en sådan är Multikulturell teori. Denna teori går emot Social identitets teori då den menar att individer med en säker, stabil och positiv kulturell identitet också har en mer positiv attityd till andra grupper, samtidigt som de har en hög självkänsla (Berry, Poortinga, Segall & Dasen, 2002). Social identitets teori menar istället det motsatta; medlemmarna i en grupp ser den egna gruppen och dess medlemmar som bättre än andra och detta är givet av behovet att nå men också vidmakthålla en särskiljning mellan olika grupper. Detta har till följd att desto starkare individer identifierar sig med sin grupp, desto starkare ingruppsbias uppvisar de genom favorisering av den egna gruppen på bekostnad av den såkallade utgruppen (Brewer & Brown, 1998).

En jämförande studie av Social identitets teori respektive Multikulturell teori genomfördes av Negy, Shevre, Jensen & Uddin (2002). Denna studie testade och mätte deltagarnas angivna grader av etnisk identitet, självkänsla och etnocentrism för olika grupper. De olika deltagargrupperna i studien var indelade i ”vita”, afroamerikaner och latinamerikaner. Resultatet visade på att graden av etnisk identitet korrelerade signifikant med graden av etnocentrism, för både gruppen ”vita” och latinamerikaner. För gruppen afroamerikaner så korrelerade istället faktorerna etnisk identitet och självkänsla. Studien gav alltså främst stöd till Social identitets teori, men samtidigt ett visst stöd för Multikulturell teori (Negy et al, 2002).

Enligt Social identitets teori så är funktionen för den sociala identiteten att den bidrar till individers definition av sin egen självbild. Detta sker genom att en person ser sig själv som lik eller olik och därmed även som bättre eller sämre än andra gruppers medlemmar. Men när dessa utvärderingar och särskiljningar görs, så kan de föra med sig olika konsekvenser för

individ. Om individen i denna jämförelse upplever en positiv diskrepans mellan den egna gruppen i förhållandet till andra grupper, så ger det en förstärkning av den egna sociala identiteten. Skulle man istället uppleva en negativ diskrepans så leder detta till en försvagning av individens sociala identitet. Denna argumentation visar på att individer således är motiverade att både se skillnader mellan den egna sociala identitetsgruppen och andra grupper, men samtidigt att i denna differens se och uppleva sin egen grupp som bättre (Brewer & Brown, 1998).

Det är i detta hänseende också viktigt att se på den skillnad som återfunnits i individers bedömningar, beroende om de har haft sin personliga eller sociala identitet aktiverad. Då individer har sin personliga identitet aktiverad när de genomför självskattningar av den egna förmåga i kontrast till andra personer, så har inte dessa andra personers gruppmedlemskap samma betydelse som när istället den sociala identiteten är aktiverad hos individerna. Med detta menas att när individer har sin personliga identitet aktiverad så bedömer de sin egen förmåga som högre, då man jämför sig själv med andra. Men då man istället har sin sociala identitet aktiverad så bedömer man de personer som ingår i den egna ingruppen som mer dugliga, eftersom deras förmåga då är relaterad till den egna identiteten. Detta ges antingen av att man förhöjer skattningen av den egna gruppen, eller genom att man skattar andra grupper som mer odugliga (Brewer & Brown, 1998). Dessa tendenser beträffande individers aktivering av sin personliga eller sociala identitet, visar således på aspekter av självtjänande respektive grupptjänande bias.

Utifrån den här givna redogörelsen av psykologiska teorier och tidigare forskningsresultat har den aktuella undersökningen som mål att genomföra en analys av de motstridiga uppgifterna från Integrationsbarometern 2004. Den studie som ligger till grund för Integrationsbarometern är genomförd på individnivå, där deltagarnas subjektiva bedömningar av olika integrationsrelaterade frågor sedan sammanförts och fått beskriva den svenska allmänhetens generella inställning. Genom att Integrationsbarometerens genomförda studie ligger på individnivå, så kan deltagarnas angivna bedömningar och inställningar översättas till de psykologiska termerna; attributioner respektive attityder. Som den givna redogörelsen av tidigare forskning har visat på, så finns det belägg för påståendet att attributioner och attityder är relaterade till varandra. Detta samtidigt som psykologisk forskning också har illustrerat hur dessa två faktorer kan vara influerade av sociala normer, både i hänseende av hur de formas men även hur de tar sig till uttryck hos individer. Tidigare forskning har dessutom uppmärksammat relationen mellan dessa faktorer just beträffande personers inställning till samt bedömningar av integrationsfrågor och olika sociala grupper.

Utifrån denna grund som tidigare forskning tillhandahåller, så har den aktuella undersökningen valt att se på och sammanföra dessa med utgångspunkt i Attributionsteori och Social identitets teori. Denna utgångspunkt har medfört att redovisningen av den tidigare forskningen har skett med betoning på de skillnader i individers attributioner, attityder och normer, som kan förklaras utifrån deras upplevda tillhörighet till en viss grupp, med andra ord; deras sociala identitet. En sådan betoning är given av sin relation till Integrationsbarometern 2004's både upplägg och resultat. Något som kan ses i barometerns frågeformulering, där man gör en uppdelning av "värderingar i islam" respektive "grundläggande värderingar i det svenska samhället". En uppdelning som sedan också återspeglas i deltagarnas bedömningar av denna fråga.

Utifrån den uppdelning som urskiljts i Integrationsbarometern 2004, så väcks frågan om hur situationen för "den sociala gruppen" muslimer ser ut i dagens svenska samhälle. Hur *kan* denna situation upplevas av medlemmarna i denna grupp och hur beskrivs den i forskning eller av statliga institutioner?

Situationen för muslimer och islam i dagens svenska samhälle

Att leva som troende muslim i dagens svenska samhälle innebär att man är medlem av en minoritetsgrupp i samhället. Det finns även uppgifter, tendenser och forskning som ger en grund till att den muslimska minoritetsgruppen också kan beskrivas som en stigmatiserad social grupp. För att stärka detta påstående så ges här en kortfattad beskrivning av denna situationen, utifrån tidigare forskning och undersökningar.

Svanberg & Tydén (1998) tar upp flera exempel som berör detta påstående i sin bok "*Tusen år av invandring – en svensk kulturhistoria*". Där redogör författarna för hur det svenska samhället, som är ett av världens mest sekulariserade, uppfattar religion och religiös tro som problematiska faktorer i invandrar- och integrationspolitiken. Speciellt islam betraktas som något främmande och svårintegrerat, vilket inte bara är gällande i det svenska samhället utan också de övriga västerländska samhällena. Islambilden har färgats av grova generaliseringar men också av ett avståndstagande från ett samhällssystem som man har svårt att förlika sig med. Denna reaktion är ett resultat av att både diskussionen och bilden av islam, i hög grad har präglats av sin roll i arabvärlden. Att detta verkligen är fallet har även framhållits från svenska muslimer, som menar att de är missförstådda och att bilden av islam och muslimer som framträder i läroböcker och massmedia är förvrängd och vinklad (Svanberg & Tydén, 1998).

Svenska muslimer befinner sig i en minoritetsposition dels genom att vara religiöst troende, men också genom att man ofta har invandrarbakgrund. Dessa två faktorer kan således påverka individernas möjligheter och upplevelser av att leva i, men också och hur man bemöts av, det svenska samhället.

Att många muslimer faktisk upplever sin situation som utsatt är något som kan utläsas av flera källor. En bok som beskriver just detta är "*Muslim i Sverige*", skriven av Pernilla Ouis och Anne Sofie Roald. Båda dessa författarinnor är själva troende muslimer och i sin bok försöker de att beskriva den situation som muslimer i Sverige befinner sig i idag. De tar i denna beskrivning bland annat upp termen och fenomenet islamofobi, vilken fungerar som en sammanfattande benämning för misstänksamhet, fördomar och stereotyper som riktas mot både muslimer och islam. Redogörelsen av vad islamofobin beror på och för med sig, sker bland annat utifrån de tidigare framförda social psykologiska och social kognitiva fenomenen in- respektive utgrupp. Författarna menar att allt för ofta så bygger synen beträffande muslimer på föreställningen av att detta är en homogen grupp, vilket är ett resultat fördomar och stereotyper. Den bild av islam och muslimer som idag är förhärskande i det svenska samhället, måste förstås ur maktrelationen mellan den sekulära/kristna majoriteten och den muslimska minoriteten, menar Ouis och Roald. Detta är något som måste ändras och bilden bör istället byggas utifrån att man ser islam som en produkt av sociala konstruktioner, samt som en bärare av social mening (Ouis & Roald, 2003).

Ett annat uttryck för hur muslimer i Sverige upplever sin situation som ifrågasatt, kan härledas från Jonas Alwalls religionssociologiska undersökningar av den svenska religionsfriheten (Alwall, 1993). Alwall menar att religionsfrihet är någonting mer än bara en juridisk rättighet. Denna frihet måste även ses på utifrån de strukturella faktorer som genomsyrar hela samhällsklimatet. Om man tillämpar ett sådant perspektiv så finner man att islam innehar en låg kulturell status och lider av en bristande symbolisk närvaro i det svenska samhället, menar Alwall. Detta får till följd att islam inte syns i samhället och att när man överhuvudtaget talar om islam, så sker det i negativa termer eller beträffande olika problematiska situationer. Vad som krävs för att en verklig religionsfrihet ska uppnås, är att det råder en anda av religiös tolerans i samhällsklimatet. Den tolerans som är och har varit gällande islam i det svenska samhället, enligt Alwall, är i själva verket ren likgiltighet (Alwall, 1993).

Dessa exempel på hur muslimer kan uppleva sin situation i dagens svenska samhälle ger således en grund för att muslimer kan ses som medlemmar av en stigmatiserad utgrupp i samhället, då man översätter detta till de tidigare redogjorda psykologiska termerna. Som

stigmatiserad grupp riskerar medlemmarna att diskrimineras och bli föremål för majoritetssamhällets fördomar. Att troende muslimer, precis andra troende individer, ser sin religiösa tro och tillhörighet som en del av sin personliga identitet är något som kan ses som ett faktum (Spilka, Hood & Gorsuch, 1985). Vilket även förs fram som en av de möjliga faktorerna som kan utgöra grunden för individers sociala identitet, utifrån Social identitets teori (Brewer & Brown, 1998).

Charles Westin har försökt beskriva diskrimineringens orsaker och karakteristisk utifrån psykologiska aspekter (Westin, 1988). Han beskriver hur den djupare grunden för diskriminering är given av individers psykologiska försvar gentemot det som de upplever som existentiella hot. Exempel på de grunder som detta försvar tar sin utgångspunkt ifrån, så förs socialisationsprocesser, segregerade nätverk, grupp tillhörighet och gruppträck fram. Detta följs även av en redogörelse för hur det så kallade etnocentriska förhållningssättet, som Social identitets teori innefattar, ger en god förklaring till hur diskriminering uppstår och fungerar. Det etnocentriska förhållningssättet närs av medlemskapet i en viss social grupp, där även individers sociala identitet växer fram, skapas och formas. De jämförande och värderande analyser som medlemmarna i en social grupp genomför av sig själva i förhållandet till andra grupper, för med sig en uppdelning i "vi och dem". Denna uppdelning för ofta med sig en tendens av negativ särbehandling av de grupper och dess medlemmar, som man både upplever och är motiverade att se som sämre än medlemmarna i den grupp man själv identifierar sig med. Med negativ särbehandling menas med andra ord diskriminering, vilket då har funktionen av ett redskap som på samma gång skapar och befäster den differentiella värderingen mellan de sociala grupperna (Westin, 1988).

Att medlemmar av den muslimska minoritetsgruppen faktiskt diskrimineras i det svenska samhället är mer eller mindre ett faktum. Till stöd för detta konstaterande kan exempelvis en rapport från *Internationella Helsingfors kommittén för mänskliga rättigheter*, föras fram. Denna rapport redovisade en undersökning beträffande diskriminering gentemot muslimer i elva EU-länder, däribland Sverige. Resultatet av denna undersökning visade på att muslimer diskrimineras i det svenska samhället, samt att denna diskriminering har ökat efter terrorattentaten i New York den 11 september 2001 (IHF-report, 2005).

Rapporteringar av att situationen för muslimer i det svenska samhället har ändrats efter händelserna 2001 har även kommit från Integrationsverket, bland annat genom rapporten "Samtal med svenska muslimer" (Integrationsverkets rapportserie 2003:3). I denna rapport beskrivs och diskuteras olika uppgifter av hur situationen för svenska muslimer har ändrats, efter terrorattacken 2001. Detta sker genom redogörelser av allmänhetens reaktioner men

också genom redovisning av olika undersökningar angående detta. Innehållet i denna rapport beskriver situationen som främst förändrad på det individuella planet, genom muslimers upplevelse av att vara ifrågasatta och till viss del även trakasserade. Men även aspekter förs fram, som pekar på den negativa bild som media ger av muslimer och islam (Integrationsverkets rapportserie, 2003). Det mest tydliga exempel på hur muslimer är utsatta för diskriminering i det svenska samhället, kan dock ses i Integrationsverkets rapport ”*Rasism och främlingsfientlighet i Sverige 2004*” (Integrationsverkets rapportserie, 2005:02). Till grund för denna rapport ligger resultatet från just Integrationsbarometern. Rapporten innehåller även en diskussion om begreppet islamofobi som definierar detta begrepp i termer av en rädsla för religionen islam och dess anhängare, dvs. muslimer.

När man sammanför de här utvalda undersökningarna och rapporterna beträffande muslimer och islams situation i det svenska samhället, så kan man se hur vissa beskrivningar återkommer gång på gång. Från muslimers egen utsaga är dessa att man är ifrågasatt, missförstådd och föremål för grova generaliseringar. Detta samtidigt som övriga källor återkommande beskriver situationen utifrån termer såsom svårintegrerat, avståndstagande, fördomar och diskriminering. Den bild som därmed målas upp, ger stöd åt skildringen av att muslimer i dagens Sverige kan ses som medlemmar av en minoritetsgrupp. Denna minoritetsgrupp kan också beskrivas som utgörande en så kallad utgrupp i det svenska samhället och då även som till viss del socialt stigmatiserad.

Värdegrund, demokrati och medborgarskap

De motstridiga uppgifterna i Integrationsbarometern 2004 består till ena delen av den svenska allmänhetens angivelser av att inte uppleva en värdegemenskap mellan islam och det svenska samhället. Resultaten visade att två tredjedelar av deltagarna anser att värderingar inom islam, inte är förenliga med grundläggande värderingar i det svenska samhället. Men samtidigt så uppger sex av tio att de har dålig eller mycket dålig kunskap om islam (Alberto Diaz, 2005). Vad är det då som deltagarna grundar sin bedömning på och vad är det som kan ses representera grundläggande värderingar i det svenska samhället, respektive värderingar i islam?

Något som generellt skulle kunna accepteras som grundläggande värderingar i det svenska samhället, är demokratiska värderingar. Dessa kan i samhällsdebatten, ideligen ses som representanter för det svenska samhällets så kallade värdegrund.

Olof Franck är författare till en teoretisk studie av begreppet värdegrund, som genomförts på uppdrag av Integrationsverket (Franck, 2005). Denna studie diskuterar begreppet värdegrund med en fokus både på dess teoretiska och praktiska dimensioner. Några av de aspekter som förs fram i Francks studie är av stort intresse för den aktuella undersökningen. Bland annat så beskriver Franck hur just värdegrundsbegreppet har kommit att inta en alltmer central roll i den allmänna samhällsdebatten under de senaste åren, främst beträffande de mellanmännsliga relationerna i samhället. Men användandet av begreppet har på samma gång blivit präglad av relativism och osäkerhet. Massanvändningen av värdegrundsbegreppet har med andra ord blivit problematiskt, då många är benägna att använda det utan att definiera vad de avser med det, menar Franck. Då frågan ställs angående vad som menas med värdegrund, så tycks detta vara något som det är svårt att få ett tydligt och avgränsat svar på. Detta konstaterande är något som är av stort intresse för analysen av allmänhetens avvisande inställning till att uppleva en värdegemenskap mellan värderingar i islam, respektive det svenska samhället.

Franck pekar på att värdegrundsdebatten är betydelsefull därför att människors upplevelse av mening, värdighet och tillfredsställelse är beroende av att diskussionen om de mellanmännsliga relationernas dimensioner ständigt förs. Debatten beträffande värdegrundsbegreppet bör således sättas in i den mellanmännsliga vardagen hos samhället. För så länge som människor kränks, diskrimineras och på andra sätt exkluderas, föreligger behovet av att resonera kring normer och värden för att situationen ska kunna bli bättre. Man måste med andra ord se till individers upplevelser och erfarenheter för att nå en förståelse av begreppet värdegrund, dvs. sätta in begreppet i en kontext. På så sätt blir dialogen mellan medborgarna, själva fundamentet för en demokratisk värdegrund.

Franck menar vidare att den demokratiska värdegrunden kan knytas till begreppen normer och dygder. Medborgarna ska få sina rättigheter tillgodosedda, men även ta ansvar för att andra medborgares motsvarande rättigheter iakttas och efterlevs. Detta är något som dock kan försvåras genom tendensen hos individer att schablonisera värdegrunder hos andra medborgare, som man själv inte upplever sig dela. Som exempel på detta för Franck fram hur islam ofta betraktas som en religiös tradition, vars exegetiska grund i Koranen genererar uppfattningar som strider mot den demokratiska värdegrunden.

Hur kan då individers upplevelser och erfarenheter av den demokratiska värdegrunden komma åt att studeras? Som en godtagbar presentation och definition av vilka egenskaper som kan representera och knytas till ett medborgarskap i det demokratiska samhället, för Franck fram den som ges av i Demokratirådets rapport 1998 (Franck, 2005).

Den framförda rapporten från Demokratirådet behandlar och diskuterar *Demokrati och medborgarskap* samt bygger sina argument på en undersökning, vars resultat man även redovisar i rapporten (Peterson, Hermansson, Micheletti, Teorell & Westholm, 1998). Målet som rapporten hade var att ge ett svar till vissa demokratifrågor. Dessa frågor var bland andra; vad innebär det att vara medborgare i en demokrati, vilka skyldigheter följer av medlemskapet i en demokrati och vilka krav kan man i demokratins namn ställa på individer och andra aktörer i samhället? Svaret till dessa frågor försöker man ge med hjälp av resultatet från en stor intervjuundersökning som rådet genomförde 1997. Den genomförda intervjuundersökningen efterfrågade vilka värden och egenskaper som den svenska allmänheten anser som grundläggande för att en individ ska vara en god och demokratisk medborgare. Resultatet av denna undersökning kunde sammanställa detta till fyra olika faktorer. Dessa fyra faktorer var; *kritisk rationalism, laglydighet, solidaritet och delaktighet*. Faktorerna utvecklades därefter till en undersökningsenkät, som därmed avser att mäta demokratiska dygder och värderingar. Denna enkät utformades genom att dessa värden fick representeras genom fyra olika beskrivningar vardera. Därefter tillämpades undersökningen på deltagare som var representativa för den svenska allmänheten. Dessa deltagare fick då uppskatta hur man bedömde vikten av dessa värden och hur man själv levde upp till dessa, samt hur man anser att andra medborgare efterlever dessa. Studiens resultat visade på att individer uppskattar sig själva som avsevärt bättre eller ”mer demokratiska” medborgare i jämförelse med hur man bedömer andra medborgare. Detta var gällande för alla de olika faktorerna, förutom delaktighet (Peterson et al, 1998).

Franck pekar på att Demokratirådets enkät beträffande demokratiskt medborgarskap tillhandahåller en välförankrad utgångspunkt att närma sig en förståelse av, och studera, den demokratiska värdegrunden (Franck, 2005). Detta är något som även kan ses med hänsyn till psykologisk forskning, då Anna Blom Kemdal för fram Demokratirådets rapport som stöd för vikten av att sammanför studiet av demokratifrågor med psykologiska teorier och fenomen. Blom Kemdal grundar då även sitt resonemang på att demokratiska dygder och värderingar kan ses som representationer av allmänt positiva beteenden (Blom Kemdal, 2003). Ett sådant konstaterande ger därmed ytterligare ett stöd för att se till just attributionsbiaser i individers bedömningar av sitt eget och andra medborgares efterlevnad av dessa värden. Detta både på individ och grupp nivå, samt då även beträffande personlig respektive social identitet.

Frågeställning och hypoteser

Den aktuella undersökningen bygger sina frågeställningar och hypoteser på den givna redogörelsen av Integrationsbarometern 2004's motstridiga resultat, av psykologiska teorier och forskningsresultat, samt diskussionen beträffande situationen för svenska muslimer och av den så kallade demokratiska värdegrunden.

”Den svenska allmänheten” ser sig själva som demokratiska medborgare, vilket inte minst kan ses genom Demokratirådets rapport (Peterson et al, 1998). Vilket då även innebär att demokratiska attityder, normer och värderingar är faktorer som kan ses som utmärkande och karakteriserande för dessa individers identitet. Detta påstående medför även insikten att efterlevnaden av dessa värderingar är något som medborgarna i det svenska samhället värdesätter. Därigenom kan också dessa värderingar och egenskaper knytas till medborgarnas både personliga och sociala identitet. Vilket är något som tidigare psykologiska forskningsresultat har visat på, just beträffande relationen mellan individers attityder, normer och värderingar respektive deras upplevelse av medlemskap till en viss grupp. Detta konstaterande möjliggör då även aspekten av att attributionsbiaser kan ses ges spelrum, i individers bedömningar av beteenden och händelser som är relaterade till dessa attityder och normer.

En förklaring av resultatet som Demokratirådets undersökning visade på, kan på detta sätt ges genom just attributionsteori. Resultatet visade på att individer bedömer sig själva som mer dugliga medborgare, än andra personer i samhället. En sådan tendens går att förklara utifrån det attributionsteoretiska fenomenet självtjänande bias, som det tidigare har redogjorts för. Ett fenomen som även kan återfinnas på grupp nivå men som då går under betäckningen grupptjänande bias eller etnocentrism. Denna attributionsbias på grupp nivå, är given av individers tillhörighet och identifikation med en viss social grupp. Tillhörigheten som individer då upplever, medför att man är motiverad att se den egna gruppen som bra och duglig och resulterar i att man favoriserar denna på bekostnad av andra grupper och deras medlemmar. Detta påstående är också förankrat i Social identitets teori.

Tidigare studier har således visat på att individers bedömningar av sitt eget respektive andra människors uppfyllande av de demokratiska värderingarna, kan färgas av attributionsbiaser. Detta då individerna har haft sin personliga identitet aktiverad, vilket är givet av jämförelsen av självskattningar samt skattningar av andra personer. Utifrån dessa resultat så vore det också intressant att se på hur individers bedömningar utfaller, då man istället försöker att aktivera deras sociala identitet. En sådan aktivering av individers sociala

identitet skulle då kunna relateras till de motstridiga uppgifterna som återfunnits i resultatet av Integrationsbarometern 2004. Uppgifter som visar på att den svenska allmänheten inte upplever en värdegemenskap mellan värderingar i islam respektive grundläggande värderingar i det svenska samhället. Dessa angivelser har givits samtidigt som deltagarna själva bedömt sina kunskaper om islam i termer av ”dåliga” eller ”mycket dåliga”.

Argument till en förståelse av Integrationsbarometern 2004's motstridiga resultat kan följaktligen framföras utifrån tidigare psykologiska forskningsresultat. Här har valt att närma sig en sådan förståelse, genom testning av följande antagande; ”den svenska allmänhetens” avvisande är ett resultat av att deltagarna har haft sin sociala identitet aktiverad i bedömningen av en upplevd värdegemenskap mellan islam respektive det svenska samhället. I och med detta antagande, så väcks även frågan om hur individers kognitiva bild av gruppen ”andra medborgare” är konstruerad. Kan man komma åt denna bild genom att se på förändringar i individers bedömning av denna grupp, då informationen ändras beträffande vilka personer som ingår i denna? Genom en sådan informationsförändring kan även sambanden mellan attributioner, attityder och sociala normer komma att belysas. Skulle förändring av denna information ge till följd att en bedömningsförändring kan urskiljas, så skulle detta vara ett starkt stöd till förklaring av Integrationsbarometerens motstridiga resultat utifrån Attributionsteori samt Social identitets teori. Det skulle även kunna tyda på att den svenska allmänheten upplever den demokratiska värdegrunden som karakteriserande för den sociala identiteten ”svenskhets”. En sådan antydning skulle då föra med sig betydelsefulla insikter för integrationsarbetet mellan det svenska samhället och de muslimska medborgarna.

För att undersöka detta antagande så har här valts att använda den enkät som utformats av Demokratirådet. Men då genom att också tillföra denna enkät med en manipulation, bestående av information som utarbetats i två skilda varianter (se Appendix). Den tillförda informationen, eller manipulationen, ger att den ena varianten aktiverar deltagarnas personliga identitet medan den andra istället har för avsikt att aktivera deras sociala identitet. För att manipulationen ska kunna sammanföras med resultatet från Integrationsbarometern, så är den information som aktiverar deltagarnas sociala identitet given av att muslimer då ingår i gruppen ”andra medborgare”.

Hypoteserna för studien är följaktligen; att det finns en differens mellan hur individer bedömer sig själva respektive ”andra medborgare”, i egenskap av att vara just goda medborgare. Denna differens är då given av att man har sin personliga identitet aktiverad och är förväntad att riktas så att individer bedömer sig själva som bättre och mer demokratiska medborgare, i relation till hur man bedömer andra medborgare i detta avseende. Men denna

differens förväntas bli än större när information ges att gruppen ”andra medborgare” inkluderar medlemmarna av en social grupp, som deltagarna själva inte tillhör eller identifierar sig med. Att differensen då förväntas öka har sin grund i att när individer har sin sociala identitet aktiverad så är man motiverad att se skillnader mellan den egna gruppen och andra grupper. Denna motivation innefattar på samma gång individers inställning att se sig själva och den egna gruppen som bättre än andra grupper och dess medlemmar.

Metod

Deltagare

Undersökningen valdes att utföras på elever som läser sitt tredje år på gymnasiet. 101 gymnasieelever (45 kvinnor och 56 män) vid tre olika skolor i Norrköping deltog i undersökningen. Tio av dessa deltagare var 17 år, åttiosex var 18 år och resterande fem var 19 år. Urvalet av deltagarna baserades således på att de skulle vara elever på ett gymnasieprograms tredje år. (Det hade också planerats för att kunna indela deltagarna i olika grupper beträffande faktorn invandrarbakgrund, detta då med fokus på om deltagarna hade muslimsk kulturellbakgrund i första eller andra generationen). Det fanns ett bortfall av en (1) deltagare, som hade angivit mer än ett alternativ till vardera fråga.

Material

Det material som användes i studien bestod av en självrapporteringsenkät, som var tagen från Demokratirådets rapport 1998 (se Appendix). Enkäten bestod av 16 olika beskrivningar av demokratiska värderingar och beteende. Dessa 16 beskrivningar efterfrågades beträffande hur deltagarna bedömde deras generella värde samt hur de själva respektive andra medborgare levde upp till dessa. Detta innebar att varje deltagare sammanlagt genomförde 48 bedömningar av demokratiska dygder. Enkäten hade dock genomgått en viss modifikation, jämfört med originalet. För att gardera mot att deltagarnas bedömningar inte var påverkade eller givna av så kallad hög eller låg svarstendens, så omarbetades 8 av de 16 beskrivningarna från positiva beteenden till negationer av samma beteende. Deltagarna fick efter varje beskrivning bedöma hur detta överensstämde med den aktuella faktorn på en 10-gradig skala, från ”stämmer inte alls” till ”stämmer helt”. Då det var negationer av dygder som bedömdes så omvändes sedan dessa värden, för att de skulle kunna sammanställas med de positiva beskrivningarna i den efterföljande analysen. För att deltagarnas svar inte heller skulle kunna vara påverkade av ämnens ordningsföljd, så genomfördes en motbalansering av detta. Denna motbalansering låg således i att ämnena

”generellt värde”, ”eget uppfyllande av dessa” samt ”andras uppfyllande” kom i skilda turordningar i enkäterna. Enkäten ändrades i ytterligare ett avseende. Detta skedde genom att en manipulation tillfördes undersökningen och infördes som den första delen som deltagarna bedömde (se Appendix). Manipulationen hade funktionen att aktivera deltagarnas personliga respektive sociala identitet och bestod av 8 korta beskrivningar av lika många fiktiva personers positiva respektive negativa beteenden. Denna manipulation utformades i två skilda varianter. I den ena varianten var namnen för de fiktiva personerna bestående av ”vanliga svenska namn”, medan den andra till hälften bestod av ”muslimska namn”. Manipulationen innebar följaktligen att bilden av ”andra medborgare” ändrades. Denna förändring utformades också så att inte själva informationen kunde försätta deltagarna att se endera bilden av ”andra medborgare” som mer fördelaktig än den andra. Med detta menas att manipulationen av vilka personer som ”andra medborgare” består av, inte kunde få innehålla någon ytterligare information som då hade möjlighet att påverka deltagarnas inställning till dessa. Därför genomfördes ändringen av namnen så att lika många positiva och negativa beteenden var kopplade till ”muslimska namn” respektive ”svenska namn”, i den version som var planerad att aktivera deltagarnas sociala identitet. Till följd av dessa garderingar så tillhandahöll manipulationen den önskade funktionen. Den enda skillnaden mellan de två varianterna var att den ena aktiverade deltagarnas personliga identitet, (”svensk information” av gruppen andra medborgare) medan den andra aktiverade deras sociala identitet (”svensk och muslimsk information” av gruppen andra medborgare).

Procedur

För att få tillgång till ett relativt stort antal deltagare så valdes det att genomföra undersökningen på gymnasieelever. Därefter kontaktades lärare som godkände att tid avvarades från sina lektionstillfällen och möjliggjorde tillgången av deltagare. Därpå skedde mötet med deltagarna. De deltagande eleverna gavs information om att de skulle medverka i en undersökning till en magisteruppsats. Därpå delades formulären ut och ifylldes individuellt av deltagarna. Tiden för att en hel klass hade fyllt i sina formulär var cirka 10-15 minuter. Efter att samtliga deltagare hade fyllt i formuläret, så samlades materialet in och sedan gavs en kort redogörelse för undersökningens utformning och syfte. Det gavs då även möjlighet för deltagarna att ställa frågor angående detta. Möjlighet för deltagarna att ta del av undersökningens resultat erbjöds också genom att lärarens e-mailadress efterfrågades.

Statistisk analys

Syftet med den statistiska analysen av insamlad data var att se om det fanns några skillnader i deltagarnas bedömningar, beroende av den manipulation som utformats för att

aktivera individernas sociala identitet. För att kunna få ett svar på detta så valdes det att genomföra en multivariat testning av de givna skattningarna. Då data hade insamlats infördes den till SPSS. Detta skedde så att bedömningarna av både de positiva beskrivningarna samt negationerna av dessa låg på samma skala. De bedömningar som deltagarna genomfört av negationerna omvändes således för att detta skulle bli möjligt att analysera. Därmed låg nu samtliga skattningar på den 10-gradiga skalan, där en positiv bedömning representerades av angivelserna 6 till 10 och negativa bedömningar av angivelserna 4 till och med 0. Data som infördes till SPSS bestod av varje bedömningsangivelse som deltagarna genomfört, vilket innebar totalt 4848 datapunkter som representerade deltagarnas bedömningar av de demokratiska värderingarnas; generella värde, egna uppfyllelsen av dessa samt andra medborgares uppfyllelse av dem. Mixed between-within subjects ANOVA var den analysmetod som användes för att ge ett svar på undersökningens frågeställning och hypotes. Denna analysmetod är en kombination av between respektive within subjects ANOVA. Kombinationen innebär att analysen kan ge ett svar på om intergrupp variabeln (svensk respektive svensk och muslimsk information av gruppen ”andra medborgare”), påverkar bedömningarna av inom grupp variabeln (eget respektive andras efterlevnad av demokratiska värderingar och dygder). ANOVAn hade med andra ord Informationstyp (2: ”Andra medborgare = svenskar”, ”Andra medborgare = svenskar och muslimer”) som mellangrupsfaktor och Typ av skattning (2: Egna demokratiska värderingar, Andras demokratiska värderingar) som inomgrupsfaktor. Analysen testar för om det finns några huvudeffekter för de olika oberoende variablerna, samt om det föreligger någon signifikant interaktion mellan dessa.

Resultat

Beskrivande statistik för resultatet av denna testning visade följande; Skattningar av egen demokratisk efterlevnad för gruppen svensk information ($M = 104.28$, $SD = 12.80$, $N = 42$) var något högre än för gruppen ”svensk och muslimsk information” ($M = 101.00$, $SD = 20.19$, $N = 59$). För skattningarna av andra medborgares demokratiska efterlevnad så var bedömningarna för gruppen med informationstyp ”svensk” ($M = 74.14$, $SD = 13.19$, $N = 42$) närmast identiska med de hos gruppen med informationstyp ”svensk och muslimsk” ($M = 74.02$, $SD = 16.03$, $N = 59$).

Resultatet för huvudeffekten av den multivariata testningen visade på en signifikant differens mellan deltagarnas skattningar givna av Typ av skattning, dvs. av det egna

respektive andra medborgares efterlevnad av demokratiska värderingar och dygder ($F = 213.146$, $df = 1(99)$, $p = .000$).

För interaktionen mellan deltagarnas skattningar av Typ av skattning i relation till Informationstyp, så fanns däremot inget signifikant värde ($F = .652$, $df = 1(99)$, $p = .421$). Dessa svar bekräftades även i resultatet av effektstorleken, som visade på en stor effekt i differensen mellan deltagarnas skattningar av Typ av skattning ($S = .683$, $df = 1(99)$). Däremot så visade effektstorleken för interaktionen mellan deltagarnas Typ av skattning i relation till grupptillhörighet beträffande Informationstyp, inte på någon nämnvärd effekt ($S = .007$, $df = 1(99)$).

Huvudmålet med analysen var att ge ett svar på om det fanns några signifikanta interaktionseffekter. Detta innebär att analysen skulle ge ett svar på om förändringen i deltagarnas skattningar av det egna respektive andra medborgares efterlevnad av demokratiska värderingar (Typ av skattning), är lika beskaffade för de deltagare som erhållit ”svensk” eller ”svensk och muslimsk” information (Informationstyp) beträffande gruppen andra medborgare.

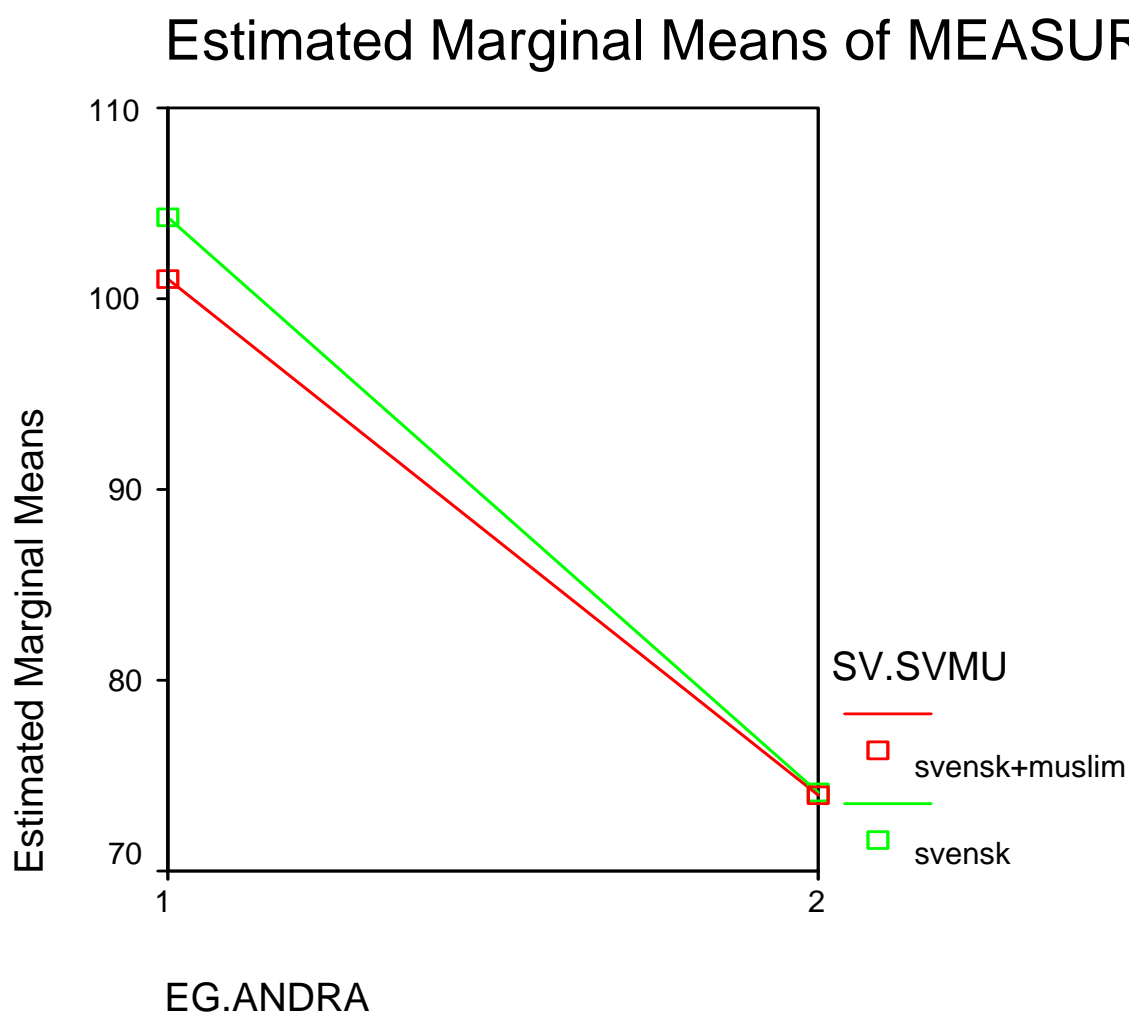
Beskrivande statistik

	SV.SVMU	Mean	Std. Deviation	N
Egna demokratiska Värderingar	svensk+muslim	101,0000	20,19645	59
	svensk	104,2857	12,80108	42
	Total	102,3663	17,50470	101
Andras demokratiska värderingar	svensk+muslim	74,0169	16,03282	59
	svensk	74,1429	13,19011	42
	Total	74,0693	14,84672	101

Tabellen ovan visar beskrivande statistik för deltagarnas bedömningar av att efterleva demokratiska värderingar. Detta beträffande dem själva respektive andra medborgare.

Resultatet av den genomförda testningen visade följaktligen på en signifikant differens inom den oberoende variabeln; Typ av skattning (EG/AND). Däremot visade inte resultatet för testningen av interaktionseffekten mellan Typ av skattning och Informationstyp på någon signifikant differens (EG/AND*SV/SV+M). Resultatet för intergrupps interaktionseffekt visade inte heller på några signifikanta differenser för deltagarnas skattningar av det egna respektive andra medborgares efterlevnad av demokratiska värderingar, beroende av den givna informationen ”svensk” eller ”svensk och muslim”

relaterat till gruppen andra medborgare (SV/SV+M. $p = .519$, *Partiell Eta Squared* = .004, $df = 1$ (99)).

Diagrammet ovan visar de totala medelvärdena för deltagarnas skattningar av "eget" respektive "andra medborgares" efterlevnad av demokratiska värderingar.

- 1 = Egen efterlevnad
- 2 = Andra medborgares efterlevnad

Det resultat som testningarna gav, visar på att deltagarna ser sig själva som mer dugliga och demokratiska medborgare än andra medborgare i allmänhet. Denna differens är stark och signifikant. Däremot ges inget stöd för att denna differens ändrats då information gavs att också muslimer ingår i gruppen "andra medborgare". Deltagarnas bedömning av gruppen andra medborgares demokratiska efterlevnad, är så gott som identisk då denna grupp informeras bestå av "svenskar" respektive "svenskar och muslimer".

Diskussion

Den genomförda undersökningen hade som syfte att se på huruvida individers bedömningar av sina egna demokratiska värderingar och beteenden respektive andra medborgares efterlevnad av dessa, skulle komma att ändras då information gavs att även muslimer ingår i gruppen ”andra medborgare”. Undersökningshypotesen var uttryckt som så att det förväntades återfinnas en differens mellan hur deltagarna skulle bedöma sin egen uppfyllelse eller efterlevnad av de demokratiska värderingarna, i jämförelse med hur man skattade andra medborgare beträffande en sådan efterlevnad. Denna differens förväntades genom att deltagarna skulle skatta sina egna värderingar och beteenden som i högre grad överensstämmande med demokratiskt önskvärda värden och detta då på bekostnad av andra medborgare. Utöver denna förväntan så innehöll också hypotesen ett antagande av att denna differens skulle utfalla ännu större när information gavs att muslimer ingick i gruppen ”andra medborgare”.

Resultatet visar på att deltagarna bedömer sig själva, sina värderingar och beteenden som avsevärt mer förenliga med demokratiska värden, än hur de bedömer andra medborgares värderingar och beteenden beträffande detta. Denna differens är statistiskt stark och signifikant. Men i resultatet kan inte någon bekräftelse ges för hypotesen att deltagarna bedömt gruppen ”andra medborgare” i mer negativa termer, då information gavs att även muslimer ingår i denna.

Vad innebär då denna undersöknings resultat? Det visar på att i individers bedömningar av sitt eget och andra medborgares efterlevnad av demokratiska värden, så kan man återfinna en så kallad attributionsbias. En sådan bias kan förklara att deltagarna bedömer sig själva som mer dygdiga medborgare än andra personer i samhället, och går under benämningen självtjänande bias. Denna bias kännetecknas av tendensen hos individer att uppge och skatta sig själva som mer bidragande till positiva utkomster, i jämförelse med andra personers insats (Fiske & Taylor, 1991). Ett sådant resultat var dock väntat, eftersom tidigare undersökningar hade visat på just detta fenomen (Peterson et al, 1998). Vad som istället utgjorde den aktuella undersökningens huvudsyfte, var att försöka se på om denna attributionsbias på individnivå också kan återfinnas när information ges som aktiverar individers gruppmedlemskap. Själv-tjänande bias går på gruppnivå under betäckningen grupp-tjänande bias, eller etnocentrism (Fiske & Taylor, 1991). På gruppnivå så tar denna bias sig uttryck genom att medlemmar i en viss grupp favoriserar den egna gruppen samtidigt som man avvisar andra grupper och dess medlemmar. Uppdelningar som individer genomför av

sig själva eller andra i hänseende att tillhöra vissa grupper, kan ske på basis av deras sociala identitet (Brewer & Brown, 1998). I resultatet för den aktuella undersökningen så kan dock inte något uttryck för en sådan grupptjänande bias återfinnas, vilket kan förklaras av att deltagarna i undersökningen inte reagerat på manipuleringsinformation på det sätt som hypoteserna antog. Med andra ord så kan ingen bekräftelse ges för antagandet att då information ges att muslimer ingår i gruppen ”andra medborgare” så bedömer den svenska allmänheten denna grupp i mer negativa termer.

Den genomförda undersökningen måste ses som en form av pilotstudie. Något som kan ses främst beträffande studiens val av metod. Den enkät som här valdes att användas, för att mäta individers skattningar av sitt eget respektive andra medborgares efterlevnad av demokratiska värden, har inte utformats ur psykologisk forskning utan i statsvetenskaplig. Trots detta faktum så har den aktuella metoden ändå förts fram som intressant ur just psykologisk synvinkel, inte minst i hänseende av sin design. Detta har skett i argumentation som försökt peka på vikten av att uppmärksamma psykologisk teori och forskning, i diskussionen av samt arbetet för demokratifrågor i samhället (Blom Kemdal, 2003). De beskrivningar av demokratiska värden som enkäten består av, kan likställas med generellt positiva beteenden. Att till exempel följa lagen, visa solidaritet med personer som har det sämre ställt, eller ifrågasätta sina egna tankar och åsikter är ju beteenden och värderingar som allmänt uppfattas som positiva och socialt önskvärda. Ett sådant konstaterande är av stor betydelse ur attributionsteoretisk synvinkel, eftersom just självtjänande bias tenderar att mer tydligt komma till uttryck i relation till positivt beteende. Med detta menas att personer är mer benägna att tillskriva sig själva beteenden och värderingar som omfattar positiva avseenden (Fiske & Taylor, 1991). Detta resonemang, beträffande demokratiska dygder och värderingar som positiva egenskaper, kan också överföras till individers bedömningar av sina egna respektive andra personers hållna attityder. Något som tidigare psykologiska forskningsresultat har visat på då individer bedömer sin egen grupps attityder i förhållande till andra grupper. Denna tendens visar sig i att individer ser ”andras” attityder som irrationellt och emotionellt grundade, medan ”de egna” attityderna bedöms som rationellt uppbyggda (Kenworthy & Miller, 2002). Det finns alltså en möjlighet för partiskhet i individers attribution av olika grupps attityder, där den egna gruppens attityder bedöms som bättre och mer giltiga.

Att det till den aktuella undersökningen hade valts att utgå från just Social identitets teori och Attributionsteori, var givet av den analysbredd som denna teoretiska grund erbjöd av Integrationsbarometern 2004. Detta var behövligt då de motstridiga uppgifterna från

Integrationsbarometern medförde att flera olika psykologiska aspekter kunde appliceras på dessa. Att utgå från de bägge valda teorigrunderna ansågs medföra en fördelaktig möjlighet, där dessa olika aspekter kunde sammanföras. Genom sin utgångspunkt från social kognition så tillmötesgick även ansatsen att relatera socialpsykologiska forskningsresultat med en aktuell samhällsfråga (Fiske & Taylor, 1991). Hur Attributionsteori och Social identitets teori tillsammans ger möjligheter för sammanföreelse av olika psykologiska aspekter, har inledningen försökt beskriva. Här ges en kortfattad resumé av denna för att klargöra för den direkt efterföljande diskussionen.

I Social identitets teori så är effekten och funktionen av ingrupsbias mycket central (Brewer & Brown, 1998). Då tidigare forskning visat på att attributioner är starkt relaterade till attityder så gavs också möjligheten för tillämpning av den valda metoden (Eagly & Chaiken, 1998, Austers, 2001). Med hänsyn till attityders funktion så har tidigare forskning visat på att övertygelser gentemot attitydobjekt som är definierade i egenskap av att utgöra sociala grupper, så finns möjligheten att ingrupsbiaser kan ges spelrum i individers bedömningar av dessa. Sådana övertygelser gentemot vissa sociala grupper går under betäckningen stereotyper (Eagly & Chaiken, 1998). Sociala grupper som ofta är föremål för stereotyper i samhället, är så kallade stigmatiserade grupper. Den definition majoritetssamhället genomför av dessa ”andra”, som medlemmarna av den stigmatiserade utgruppen då utgör, bidrar på samma gång till att definiera och stärka bilden av den egna gruppen (Brewer & Brown, 1998). Hur eller till vilken utsträckning som denna definition består av stereotyper och fördomar, har visat sig vara relaterat till de gällande, sociala normerna (Crandall et al, 1998). Sociala normers betydelse har likaså framhållits med hänseende till att också dessa kan definiera medlemskapet i en social grupp. En funktion som då är given av sambandet mellan sociala normer och attityder samt attributioner (Marquez et al, 2001). Detta kan också föras samman med de forskningsresultat som pekar på att motivationen bakom individers ingrupsbias beträffande normer och värderingar, är ett resultat av det behov som detta därmed tillfredställer. Detta behov kan ses i att om inte normer får stöd genom att förstärkas och delas av andra personer, så ”finns de inte längre till” (Shah et al, 1998). Vilka normer som individer värderar och är motiverade att försvara är beroende av deras sociala identitet. Utöver den delade värderingsgrund som normerna utgör, så kan de även ha funktionen av en resurs som individer kan se till när de är osäkra på hur de ska bete sig eller bedöma något (Cialdini & Trost, 1998).

Denna funktion av normer kan sättas i relation till Integrationsbarometerens motstridiga uppgifter. Deltagarna uppger där sig själva besitta dåliga kunskaper om islam,

men likväl så avvisar de ”värderingar inom islam”. Detta öppnar för möjligheten av att deltagarna kan ha sett till så kallade beskrivande normer och därigenom grundat sin avvisning av islams värderingar. Med andra ord så skulle de motstridiga uppgifterna i Integrationsbarometern kunna vara ett resultat av att deltagarna inte har någon riktig kunskap om islam, och till följd av detta så upplever man en osäkerhet då just blir föremål för bedömning. Den upplevda osäkerheten medför då att man ser till de beskrivande normer och innebär att avvisningen av islams värderingar skulle vara ett uttryck för den socialt accepterade synen på islam. Detta skulle då representera de socialt accepterade normerna hos den svenska allmänheten, vilken är den sociala identitet som troligen ligger närmast deltagarnas bild av dem med vilka man delar ”grundläggande värden i det svenska samhället”. På samma gång torde detta då visa på att det är mer socialt accepterat att ha fördomar och uppvisa misstänksamhet mot islam och muslimer, i jämförelse med andra minoriteter eller invandrare i allmänhet. En ytterligare aspekt som detta skulle ha till följd, vore att individers tro på samhällets potential att nå och leva upp till demokratiska mål skulle påverkas av en sådant konstaterande. Detta kan ses i att den svenska allmänheten då skulle ha en mer negativ bild av ”andra medborgare” när denna grupp inkluderar muslimer, än då detta inte sker (Hecht et al, 2002). Ett sådant konstaterande skulle illustrera ett utanförskap som innebär att den sociala gruppen muslimer inte inkluderas till den demokratiska gemenskapen. Detta skulle då även försvåra muslimers möjligheter att engagera sig i demokratin och få till följd att det generella engagemanget hos den muslimska gruppen i samhället skulle försvagas (Kelly & Breinlinger, 1995)

Resultatet för den aktuella undersökningen ger dock inte något stöd för dessa antaganden, men det ger samtidigt inte heller en tillräcklig grund för ett bestämt avvisande av dem. Det föreligger dock vissa skillnader mellan den aktuella undersökningen och den studie som Integrationsbarometern grundas på. En viktig faktor som skiljer dessa åt är tillgången till och valet av deltagare. Den aktuella undersökningen genomfördes på elever som gick det tredje året på gymnasieutbildningen. Att just dessa valdes som deltagare till undersökningen var beroende av den möjlighet som detta innebar, att få tillgång till ett relativt stort antal deltagare. Det kan diskuteras huruvida detta val påverkade undersökningens utkomster eller ej. Exempelvis så kan det argumenteras för att unga medborgare kan tänkas ha en mer positiv bild av och inställning till muslimer, än vad den äldre generationens medborgare upplever. Att så kan vara fallet skulle då kunna vara ett resultat av att unga medborgare har kommit i kontakt med muslimer i större utsträckning än de tidigare generationernas medborgare har. En sådan kontakt kan därmed också bidra till möjligheten av att muslimer är inkluderade i de

unga medborgarnas bild av ”andra medborgare”. Studien som Integrationsbarometerens rapport baserades på är däremot genomförd på deltagare i åldrarna 16 till 78 år, vilket medför att dessa deltagare inte är direkt jämförbara med de i den aktuella undersökningen. Ytterligare en ofördelaktig aspekt hos den genomförda studien kan ses i relationen mellan den valda enkätens utformning och den valda deltagargruppen. Det finns ju självfallet belegg att i vissa fall ifrågasätta enkätfrågornas relevans för deltagargruppen, vilket tydligast kan ses i exempelvis frågor där gymnasieelever fått bedöma hur önskvärt det är att fiffla till sig oförtjänta bidrag av Försäkringskassan.

Något som också måste föras fram i diskussionen av den genomförda undersökningen är huruvida den utformade manipulationen verkligen var adekvat nog att uppfylla den funktion som avsågs med den. Avsikten med den tillförda manipulationen var som bekant att den ena hälften av deltagarna skulle ha sin personliga identitet aktiverad när de genomförde sina bedömningar, medan den andra hälften istället skulle aktivera sin sociala identitet. Den tillämpade manipulationen valdes eftersom informationen var tvungen att vara neutral. Med andra ord så kunde den inte få innehålla något som skulle kunna påverka deltagarna på ett annat sätt, än det som var direkt givet av omständigheten att ”muslimer” ingår eller inte ingår i gruppen ”andra medborgare” (se Appendix). Manipulationen som var tänkt att aktivera deltagarnas sociala identitet låg alltså i att hälften av namnen ändrades, på de fiktiva personer som beskrevs handla både positivt respektive negativt. I den ena varianten, som deltagarna i den så kallade kontrollgruppen fick, så gavs dessa personer ”svenska namn”. Hos den manipulerade versionen så ändrades hälften av dessa namn, så att dessa istället bestod av ”muslimska namn”. På grund av svårigheter att närma sig detta på något annat sätt utan att då också kunna tillföra någon form av värdeladdad information, så valdes den manipulation som därmed hade utformats. Den osäkerhet som fanns beträffande manipulationen, ansågs uppvägas av de möjligheter som den samtidigt erbjöd ifall någon bedömningsdifferens skulle komma att återfinnas i resultatet. Utifrån tidigare psykologisk forskning och teorier så fanns även belegg för att kunna undersöka intergruppsfenomen, genom att endast aktivera individers kognitiva bild av personer som tillhör en viss social grupp. Ett belegg som även ges stöd utifrån Social identitets teori (Levin & Moreland, 1998).

Utifrån den aktuella studiens undersökning samt redogörelse av psykologiska teorier och forskningsresultat, så kan vissa slutsatser formuleras. Med hänsyn till dessa så kan den undersökning som ligger till grund för Integrationsbarometern 2004, beskrivas som bristande i sin design. En av de frågeformuleringar som återfinns där, ger en tydlig illustration av detta påstående. Denna frågeformulering lyder ”*anser du att värderingar inom islam är förenliga*”

med grundläggande värderingar i det svenska samhället” (Alberto Diaz, 2005). Då denna formulering förs samman med den aktuella studiens redogörelse av psykologiska teorier och forskningsresultat, så kan det argumenteras för att en sådan formulering ger en förutsättning för det resultat som också kom att erhållas. Detta sker då man redan i sin fråga ger deltagarna information om att värderingar inom islam och grundläggande värden i det svenska samhället är två skilda företeelser. En sådan brist i designen hos en undersökning av ett statligt verk för med sig allvarliga konsekvenser. Detta inte minst då Integrationsverket kan beskrivas som ett ”resursverk”, i egenskap av sin funktion att informera och vara en kunskapsbank för integrationsfrågor till andra statliga verk och institutioner. Den årliga rapporten som Integrationsbarometern utgör, är en omfattande mätning av den svenska allmänhetens inställning till integrationsfrågor och därmed också en viktig källa till den kunskap som verket sedan delar med sig av till olika instanser i samhället.

Den aktuella undersökningen kan ses som ett försök att tillämpa psykologiska aspekter på en viktig samhällsfråga. Även om resultatet inte gav något stöd för studiens huvudhypotes, så erhöles dock ett signifikant stöd för grundhypotesen. De svagheter som undersökningen innehöll kan främst framhållas beträffande valet av manipulation och deltagare. Detta ger emellertid att frågan fortfarande står obesvarad, huruvida individers bedömning av det egna respektive andra medborgares efterlevnad av demokratiska värderingar kan påverkas genom aktivering av deras sociala identitet. Svaret på denna fråga kan emellertid komma att närma sig i framtida forskning, genom en utveckling av den aktuella undersökningens metod samt mer specifikt beträffande manipulationen och valet av deltagare.

Sammanfattningsvis så kan den genomförda studien ses som ett uppmärksammande för vikten av att föra in psykologiska teorier och forskningsresultat i studiet av demokrati och integrationsfrågor. Med hjälp av den insikt som de bakomliggande psykologiska faktorerna för med sig i fråga om individers subjektiva bedömningar, så kan en djupare förståelse ges av de olika aspekter som dessa frågor inrymmer. Vikten av en sådan förståelse kan inte uppmärksammas tillräckligt, då dessa aspekter kan ses gälla just subjektiva bedömningar av ”vi” och ”dem”.

Referenser:

- Alberto Diaz, J. (2005). *Integrationsbarometern 2004. En rapport om allmänhetens inställning till integration, mångfald och diskriminering 2003 och 2004*. Integrationsverkets skriftserie V. ISSN 1651-1425. Elanders AB.
- Alvaro, E. M. & Crano, W. D. (1997). Attitudes and social cognition, indirect minority influence: evidence for leniency in source evaluation and counterargumentation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (5), 949-964.
- Alwall, J. (1993). *Religionsfrihet endast för svenskar? IMER-forskning, Invandrare och Minoriteter*, (2).
- Austers, I. (2001). *Perspectives of Ethnic Group Attributions*. Department of Psychology Stockholm University. ISBN 91-7265-385-X. Akademitryck AB, Edsbruk.
- Bassili, J. N. (2003). The minority slowness effect: subtle inhibitions in the expression of views not shared by others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84 (2), 261-276.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., Dasen, P. R. (2002). *Cross-cultural psychology: research and applications*. ISBN 0-521-641527. University Press, Cambridge.
- Blom Kemdal, A. (2003). *Demokratins mekanismer: Attributioner och demokratiska dygder*, pp. 305-322. Lund, Författarna och Liber AB.
- Brewer, M. B., Brown, R. J. (1998) *Intergroup Relations.*, i Gilbert, D. T., Fiske, S. T., & Lindzey, G. *The handbook of Social Psychology, vol. II*. pp. 554-594. ISBN 0-19-521376-9. Oxford University Press, New York.
- Cialdini, R. B. & Trost, M. R. (1998) *Social Influence: Social norms, conformity, and compliance.*, i Gilbert, D. T., Fiske, S. T., & Lindzey, G. *The handbook of Social Psychology, vol. II*. pp. 151-192. ISBN 0-19-521376-9. Oxford University Press, New York.
- Cohen, G. L. (2003). Party over policy: The dominating impact of group influence on political beliefs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85 (5), 808-822.
- Crandall, C.S., Eshleman, A. & O'Brien, L. (2002) Social norms and the expression and suppression of prejudice: the struggle for internalization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82 (3), 359-378.
- Crocker, J., Major, B., & Steele, C. (1998). *Social stigma.*, i Gilbert, D. T., Fiske, S. T., & Lindzey, G. *The handbook of Social Psychology, vol. II*. pp. 504-553. ISBN 0-19-521376-9. Oxford University Press, New York.

- Eagly, A.H., & Chaiken, S. (1998). *Attitude structure and function.*, i Gilbert, D. T., Fiske, S. T., & Lindzey, G. *The handbook of Social Psychology, vol. I.* pp. 269-322. ISBN 0-19-521376-9. Oxford University Press, New York.
- Fiske, S. T. & Taylor, S. E. (1991). *Social cognition* (2:a upplagan). New York: McGraw Hill.
- Franck, O. (2005) *Den goda människan och värdegrunden – Demokratins värden och det integrera(n)de medborgarskapet.* Integrationsverkets Stencilserie 2005:2
- Hecht, T. D., Allen, N. J., Klammer, J. D., & Kelly, E. C. (2002). Group beliefs, ability and performance: The potency of group potency. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 6 (2), 143-152.
- Internationella Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter, (2005). *IHF-report on intolerance and discrimination against muslims in the EU – Development since september 11*
- Kelly, C. & Breinlinger, S. (1995). Attitudes, intentions, and behaviour: A study of women's participation in collective action. *Journal of Applied Social Psychology*, 25 (16), 1430-1445.
- Kenworthy, J.B. & Miller, N. (2002). Attributional biases about the origins of attitudes: Externality, emotionality, and rationality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82 (5), 693-707.
- Levin, J. M. & Moreland, R. L. (1998) *Small groups*, i Gilbert, D.T., Fiske, S.T., & Lindzey, G. *The handbook of Social Psychology, vol. II.* pp. 415-469. ISBN 0-19-521376-9. Oxford University Press, New York.
- Marquez, J., Abrams, D. & Rui, S. (2001). Being better by being right: Subjective group dynamics and derogation of ingroup deviants when generic norms are undermined. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81 (3), 436-447.
- Negy, C., Shevre, T.L., Jensen, B.J. & Uddin, N. (2002). Ethnic identity, self-esteem, and ethnocentrism: A study of social identity versus multicultural theory of development. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 9 (4), 320-333.
- Ouis, P. & Roald, A.S. (2003). *Muslim i Sverige.* Smedjebacken, ScandBook AB
- Peterson, O., Hermansson, J., Micheletti, M., Troell, J. & Westholm, A. (1998). *Demokrati och medborgarskap*, Demokratirådets Rapport 1998. SNS Förlag, Kristianstads boktryckeri AB. ISBN 91-7150-701-9
- Rasism och främlingsfientlighet i Sverige 2004* (2005). Integrationsverkets rapportserie 2005:02.
- Samtal med svenska muslimer – Situationen för svenska muslimer efter terroristattaken i USA den 11 september 2001* (2003). Integrationsverkets rapportserie 2003:3. ISSN 1404-5370, Berlings Skogs Trelleborg.

- Shah, J. Y., Kruglanski, A. W. & Thompson, E. P. (1998). Membership has its (epistemic) rewards: Need for closure effects on in-group bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75 (2), 383-393.
- Spilka, B., Hood, R. W. & Gorsuch, R.L (1985). *The psychology of religion: an empirical approach*. Englewood Cliffs, New Jersey Prentice-Hall.
- Svanberg, I. & Tydén, M. (1998). *Tusen år av invandring – en svensk kulturhistoria* (2:a upplagan) Värnamo, Fälth & Hassler., Författarna och bokförlaget Arena.
- Vorauer, J.D. & Turpie, C.A. (2004). Disruptive effects of vigilance on dominant group members' treatment of outgroup members: Choking versus shining under pressure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87 (3), 384-399.
- Westin, C. (1998). *Diskriminering.*, ur Svanberg & Runblom, *Det mångkulturella Sverige.*, Stockholm.

Läs igenom de följande beskrivningarna av personerna och deras handlande.

Ange därefter vilket av de två bedömningsalternativen som *bäst passar din egen syn* på personen och dennes beteende.

1. Louise Oskarsson anger felaktiga uppgifter till Försäkringskassan för att på så sätt få ett större bostadsbidrag än vad hon verkligen borde.

Ser du Louise som en god medborgare? JA NEJ

2. Lena Widén har fifflat med uppgifterna i sin deklaration och försökt göra större avdrag än hon haft rätt till.

Ser du Lena som en god medborgare? JA NEJ

3. Lennart Skog är aktiv i föreningen "Vuxna på stan", vars medlemmar turas om att varannan helg gå runt på stadens gator under kvällar och nätter för att ungdomar ska ha några att vända sig till om det skulle behövas.

Ser du Lennart som en god medborgare? JA NEJ

4. Marie Larsson är mäklare och initiativtagare till ett projekt som ger möjligheter för hemlösa att bo i lägenheter som står tomma, eller som man planerar att riva så småningom.

Ser du Marie som en god medborgare? JA NEJ

5. Stefan Karlsson är på sin fritid aktiv i en organisation som samlar in pengar till barn som är drabbade av svält. Detta arbete gör han utan lön, men det händer ibland att lite av pengarna hamnar hans egen ficka.

Ser du Stefan som en god medborgare? JA NEJ

6. Bo Rudbeck har ett fadderbarn i Afrika som han varje månad skänker 300 kr.

Ser du Bo som en god medborgare? JA NEJ

7. Anna Hysén är aktiv medlem i en förening som inför varje jul samlar in leksaker, som fattiga föräldrar sedan får och kan ge sina barn i julklapp.

Ser du Anna som en god medborgare? JA NEJ

8. Daniel Spångberg har en hembränningsapparat i sin källare och spriten han framställer dricker han själv, men säljer också av denna till högstadies- och gymnasieelever.

Ser du Daniel som en god medborgare? JA NEJ

Vad kännetecknar en god medborgare? Hur bedömer du detta överensstämma med att...

1. Visa solidaritet med personer som befinner sig i en utsatt situation.
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
2. Rösta i de politiska valen
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
3. Smita undan från att betala skatt ibland
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
4. Skapa sina egna åsikter utifrån vad andra tycker
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
5. Alltid följa lagarna
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
6. Vara aktiv i organisationer och föreningar
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
7. Inte bry sig om eller hålla sig informerad om vad som händer i samhället
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
8. Vara beredd att bryta mot någon lag när ens samvetet säger detta
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
9. Fuska för att få sociala bidragspengar
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
10. Vänta på att andra ska lösa problemen och inte ta några egna initiativ
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
11. Bry sig mer om sig själv än om andra
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
12. Aktivt försöka påverka beslut som har betydelse för samhället
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
13. Inte behandla invandrare sämre än andra människor
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
14. Inte kritiskt utvärdera och ifrågasätta sina egna idéer och tankar
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
15. Att bara välja miljövänliga produkter om dessa är de billigaste eller bästa alternativen
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt
16. Försöka att förstå personer som har andra åsikter än de man själv har
Stämmer inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Stämmer helt

Hur väl passar de följande beskrivningarna ditt eget faktiska beteende som medborgare?

1. Jag visar solidaritet med personer som befinner sig i sämre situation än mig själv
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
2. Jag röstar/planerar att rösta i de politiska valen
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
3. Jag smiter undan från att betala skatt ibland
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
4. Jag formar mina egna åsikter utifrån vad andra personer tycker
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
5. Jag följer alltid lagen
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
6. Jag är aktiv i organisationer/föreningar
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
7. Jag håller inte mig själv informerad om vad som händer i samhället
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
8. Jag är beredd att bryta mot någon lag om mitt samvete skulle säga mig det
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
9. Jag fuskar/kan tänka mig att fuska för att få sociala bidrag
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
10. Jag väntar på att statens ska lösa problem i samhället och tar inga egna initiativ
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
11. Jag bryr mig mer om mig själv än om andra
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
12. Jag försöker att vara aktiv i beslut som påverkar samhället
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
13. Jag behandlar inte invandrare sämre än andra människor
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
14. Jag ifrågasätter inte kritiskt mina egna idéer och tankar
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
15. Jag väljer inte miljövänliga produkter om de inte är bäst eller billigast
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut
16. Jag försöker att förstå personer som inte har samma åsikter som jag själv
Inte alls 0----1----2----3----4----5----6----7----8----9----10 Absolut

I vilken utsträckning anser du de följande påståendena överensstämmer med andra medborgares faktiska beteende, i det svenska samhället?

1. De visar solidaritet med personer som har det sämre än dem själva

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

2. De röstar i de politiska valen

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

3. De smiter ibland undan från att betala skatt

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

4. De formar sina egna åsikter utifrån vad andra personer tycker

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

5. De följer alltid lagen

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

6. De är aktiva i organisationer/föreningar

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

7. De håller sig inte informerade om vad som händer i samhället

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

8. De är beredda att bryta mot någon lag om deras samvete säger så

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

9. De fuskar för att få sociala bidrag

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

10. De väntar på att staten ska lösa problem och tar inga egna initiativ

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

11. De bryr sig mer om sig själva än om andra

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

12. De försöker vara aktiva i beslut som påverkar samhället

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

13. De behandlar inte invandrare sämre än andra människor

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

14. De utvärderar inte kritiskt sina egna åsikter och tankar

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

15. De väljer inte miljövänliga produkter om inte dessa är bäst eller billigast

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

16. De försöker att förstå personer som inte har samma åsikter som de själva har

Inte alls 0---1---2---3---4---5---6---7---8---9---10 Absolut

Var god att även fylla i dessa uppgifter:

Jag är: Man ____ Kvinna ____

Ålder: _____ år

Jag är född...

I Sverige av svenska föräldrar ____

I Sverige av föräldrar som invandrat ____

I annat land ____

Jag är född i / mina föräldrar har invandrat från (skriv vilket land)
